

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Магістерська робота
МОЖЛИВІСТЬ НАВЧАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ
ЕТНОГРАФІЧНИХ ЗНАНЬ НА УРОКАХ УГОРСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРИ

КЕКЕРЧЕНІ ФРУЖІНА ЖОЛТІВНА

Студентка II-го курсу
Освітня програма: 035 «Філологія» 035.071 Мова і література угорська
Ступінь вищої освіти: магістр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ
Протокол № 103 / 23 листопада 2022 року

Науковий керівник:

Кейс Маргарета Юрївна
кандидат наук, доцент

Завідувач кафедру:

Берегсасі Аніко Ференцївна
доктор габілітований, професор

Робота захищена на оцінку _____, «__» _____ 2023 року
Протокол № _____ / 2023

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра філології

Магістерська робота

**МОЖЛИВІСТЬ НАВЧАННЯ РЕГІОНАЛЬНИХ
ЕТНОГРАФІЧНИХ ЗНАТЬ НА УРОКАХ УГОРСЬКОЇ
ЛІТЕРАТУРИ**

Ступінь вищої освіти: магістр

Виконала: студентка II-го курсу

Кекерчені Фружина Жолтівна

Освітня програма: 035 «Філологія» 035.071 Мова і література угорська

Науковий керівник: **Кейс Маргарета Юрївна**

кандидат наук, доцент

Рецензент: **Берегсасі Аніко Ференцївна**

зав. кафедри, доктор габілітований, професор

Берегове
2023

II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola

Filológia Tanszék

REGIONÁLIS NÉPRAJZI ISMERETEK TANÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI A MAGYAR IRODALOM ÓRÁN

Magiszteri dolgozat

Képzési szint: Mesterképzés

Készítette: Kökörcsényi Fruzsina

II. évfolyamos hallgató

Képzési program: 035 «Filológia» 035.071 Magyar nyelv és irodalom

Témavezető: Dr. Kész Margit

kandidátus, docens

Recenzens: Dr. habil. Beregszászi Anikó

tanszékvezető professzor

ЗМІСТ

I. ВСТУП.....	6
1. Предмет і мета роботи.....	6
2. Запропонована гіпотеза.....	6
II. ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ	7
1. Передумови викладання змісту народознавчих знань	7
2. Можливості викладання краєзнавчих знань.....	14
III. СТАНОВИЩЕ ЛІТЕРАТУРНОЇ ОСВІТИ В КАРПАТАХ	16
1. Навчальні програми.....	16
1.1 Порівняння навчальних програм 2005, 2017 та 2021 років	29
2 Підручники	31
2.1 Підручник для 5 класу основної школи	32
2.2 Підручник для 6 класу основної школи	37
2.3 Підручник для 7 класу основної школи	44
2.4 Підручник для 8 класу основної школи	47
2.5 Підручник для 9 класу основної школи	49
IV. АНАЛІЗ АНКЕТ.....	51
РЕЗЮМЕ	56
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ	57

TARTALOM

I. BEVEZETÉS	6
1 A munka tárgya és célja	6
2 A felállított hipotézisek.....	6
II. A SZAKIRODALOM ÁTTEKINTÉSE	7
1 A néprajzi ismerettartalmak oktatásának előzményei	7
2 A regionális néprajzi ismeretek tanításának lehetőségei	14
III. KÁRPÁTALJAI IRODALOMOKTATÁS HELYZETE.....	16
1 Tantervek	16
1.1 A 2005-ös, 2017-es és a 2021-es tantervek összehasonlítása.....	29
2 Tankönyvek.....	31
2.1 Tankönyv az általános iskola 5. osztálya számára.....	32
2.2 Tankönyv az általános iskola 6. osztály számára	37
2.3 Tankönyv az általános iskola 7. osztálya számára.....	44
2.4 Tankönyv az általános iskola 8. osztálya számára.....	47
2.5 Tankönyv az általános iskola 9. osztálya számára.....	49
IV. A KÉRDŐÍVEK KIÉRTÉKELÉSE	51
ÖSSZEGZÉS.....	56
FELHASZNÁLT IRODALOM.....	57

I. BEVEZETÉS

1. A munka tárgya és célja

A magyar népi kultúra, a regionális néprajz ismereteinek beemelése a magyar irodalom óra kereteibe a néprajz egyik fontos, még kiaknázatlan területe.

A magyar irodalom óra egy olyan sokrétű tantárgy, amely többek között segítséget nyújt a diákok számára a magyar kultúra megértéséhez. Ezért a regionális néprajzi ismeretek tanításának lehetősége nagyobb hangsúlyt kaphat a magyar irodalom órákon. Dolgozatomban ennek okán olyan kérdésekre keresem a választ, ami arra tud rávilágítani, hogy miért fontos néprajzi ismeretanyagot tanítani, illetve, hogyan kell jól, praktikusán beilleszteni ezeket az ismereteket a tanórára.

A munkám célja, hogy betekintést nyújtsak olyan oktatási módszerekbe és technikákba, amit a magyar irodalom órán lehet alkalmazni a regionális néprajz oktatása közben. Ezt követően a kárpátaljai helyzetet szeretném bemutatni, amihez a jelenlegi minisztériumi tantervet és a tankönyveket fogom tanulmányozni. Szeretném a néprajzi témájú anyagokat megvizsgálni, illetve az irodalmi alkotásokban megtalálható néprajzi vonatkozású elemeket, a tárgyi kultúrát, az emberi élet fordulóihoz köthető eseményeket stb. bemutatni.

2. Felállított hipotézisek

Dolgozatom elején a következő hipotéziseket fogalmaztam meg:

- I. A kárpátaljai néprajzoktatás integrált módszerei még nincsenek kellőképpen kiaknázva.
- II. A hagyományos kultúra integrálásával a magyar irodalom órán fejleszteni lehet a gyerekek szövegértési, szövegalkotási képességeit.
- III. A hagyományos kultúra erősíti a gyerekek lokális identitását.
- IV. A kárpátaljai általános iskolás gyerekek a régies szavakat alig vagy részben ismerik.

Dolgozatom gyakorlati részében online kérdőívekkel fogok dolgozni, ami a régies, illetve tájszavak ismeretére fog rávilágítani a kárpátaljai tanulók körében.

II. A SZAKIRODALOM ÁTTEKINTÉSE

1. A néprajzi ismerettartalmak oktatásának előzményei

A hagyomány olyan szellemi javakat jelent, melyek elődjeinktől maradtak ránk.¹ A néprajz, másnéven néprajtudomány két nagy csoportra osztható fel: tárgyi néprajzra és szellemi néprajzra. A tárgyi néprajz a nép teljes társadalmi létét vizsgálja, a szellemi néprajz pedig a népi közösségek életét, a folklór jelenségeit tanulmányozza.² A folklór a korunk egyik legdivatosabb kifejezései közé tartozik, angol eredetű szó, William John Thomas 1846-ban említi legelőször.³ A hagyományt az emlékezet folytonosságaként értelmezzük, ami nélkülözhetetlen az identitás megteremtéséhez és fenntartásához.

Az idegen népek ókori feljegyzéseiben már találkozhatunk olyan leírásokkal, ahol a viseletről, a lakásokról és a szokásokról olvashatunk. Szent Gellért volt az, aki a magyar népköltészetre az elsők között felfigyelt. Abban a legendában, amely a 11. századból maradt ránk, egy búzát őrölő szolgálólány daláról hallhatunk, amit Szent Gellért a magyarok szimfóniájának nevezett. A 13. század történetírója, Anonymus elítélte a szájhagyományt, azonban ő is sokat merített belőlük, például *Gestájában* megemlíti a hősdalokat.⁴

A 20. században veszélybe került a szájhagyomány útján terjedő népi műveltség. Ezt a veszélyt már a 19. század végén is érezni lehetett, amikor az ipari civilizáció elkezdett terjeszkedni.⁵ A gyerekek azelőtt nem direkt módon nőttek bele a népi kultúrába, megismerték a játékokat és a mondókákat, ismerték a népszokásokat és a hagyományokat.⁶ A társadalom életébe való beilleszkedést a hagyományos életmódban az ünnepi szokásokba való bekapcsolódás könnyítette meg. Annak ellenére, hogy a felnövő gyerekek nagy része még szerény iskolai tanulási lehetőségekkel is csak korlátozottan élhetett, mégis sokoldalúan felkészülten léptek be az életbe. A polgári, úri gyermekszoba-kultúra kialakulása előtt tehát a gyermekeket nem különítették el intézményesen a felnőttektől. Úgy nőttek fel, sajátították el, gyakorolták be a szükséges ismereteket, tevékenységeket, hogy azokat közvetlenül,

¹ GYÖRFFY 1939: 7.

² VOIGT 1989:7.

³ ORTUTAY 1979: 11.

⁴ ANDRÁSFALVY BERTALAN. *A néphagyomány értékei napjaink kultúrájában*. In.: <http://real-od.mtak.hu/1033/1/15%20Andr%C3%A1sfalvy%20Bertalan.pdf> (Letöltés dátuma: 2023. 04. 30.)

⁵ GYÖRFFY 1939: 7.

⁶ CIAVOINÉ LÉTAI ANDREA HAJNALKA: *A népi kultúra az elemi oktatásban*. In.: http://epa.niif.hu/03900/03976/00030/pdf/EPA03976_magiszter_2011_02_064-070.pdf (Letöltés dátuma: 2023. 04. 15.)

korlátozás nélkül figyelték meg és váltak részeseivé. A tárgyi kultúrába is a közvetlen tapasztalat vezette be őket.⁷

Magyarországon már az 1930-as években érezhető volt, hogy azok a közvetítő csatornák, melyek évszázadokig jól működtek, azok kezdenek kikopni, megszűnni. Az addig természetesen átörökített ismeretanyagot az 1930-as évektől már szinte csak megszervezett keretek között lehetett átadni. Ennek oka az volt, hogy a családi kötelékek lazábbak lettek és a csoportos munkaalkalmak is megritkultak.

A 20. században azok a közösségek, amelyek viselkedésszabályozó, szórakozási alkalmakat nyújtó alkalmak voltak, elkezdtek felbomlani.⁸

A népi kultúra, a néphagyomány gyökere szerteágazó, s habár elsőre úgy tűnik, hogy az irodalom és a népi kultúra nem függ össze, ez nem így van, hiszen szoros kapcsolatban vannak egymással.⁹

Györfly István volt az, aki miután felismerte az előbb említett problémát, kiadott egy emlékiratot, melyben összefoglalta a néphagyomány átörökítésének lehetséges lépéseit.¹⁰ Ő munkájában azt javasolta, hogy a népi hagyománynak minden tantárgyban meg kellene jelennie, és a helyi hagyományra kellene épülnie az elemi oktatásnak.¹¹ Úgy gondolta, hogy a néphagyományt a nemzeti műveltség alapjává kell tenni,¹² s szerinte a népi irodalom is beletartozik a nemzeti irodalom fogalmkörébe.¹³

Abban mindenki egyetért, hogy a gyerekeknek meg kell ismerni a néphagyományt, viszont abban, hogy erre milyen keretek között kerülhetne sor, megoszlik a vélemény.¹⁴

Magyarországon a 20. századi tantárgyfelépítés a középkorban kialakult pedagógiai nézetekhez hasonlított. Volt néhány tantárgy, ami egy időben nagy sebességgel kezdett el terjedni, azonban néhány tudományterület a mai napig nem válhatott önálló tantárggyá. Ilyen a néprajz is, ami egy fiatal tudományterületnek tekinthető, a 19. században jött létre.¹⁵

A néprajzi ismerettartalmak oktatásának előzményei a 17. századra vezethetőek vissza. Johannes Amos Comenius nevét fontos megemlíteni, hiszen a 17. század egyik

⁷ GYÖRGYI 1998:88.

⁸ BALOGHNÉ 2002: 21.

⁹ UJVÁRY 1980: 10.

¹⁰ BAKSA 2015: 9.

¹¹ GYÖRFFY 1939: 59.

¹² GYÖRFFY 1939: 60.

¹³ GYÖRFFY 1939: 16.

¹⁴ BORDÁSNE 2018: 145.

¹⁵ VASVÁRI ZOLTÁN: A néprajzi oktatás-nevelés lehetőségei az általános iskolában. In.: [modszertani_036_005_188-190.pdf](#) (utolsó letöltés dátuma: 2023.04.14.)

legnevesebb pedagógusáról beszélhetünk, aki közvetett módon tudta bemutatni a hagyományos népi élet jellemzőit.¹⁶ Az *Orbis pictus* c. munkájában például bemutatja a szüretet, az állattartást, a gabonatermelést, a malmokat, a kenyérsütést, továbbá különböző mesterségekről is beszámol, például bemutatja a bodnár, a kőműves, az ács, a varga, a szíjgyártó munkáját, mindezt úgy, hogy fő célja a munkájának nem ez, hanem a szemléltető nyelvoktatás volt.¹⁷ Ez a munka 150 leckét tartalmaz képekkel együtt, amely a 17. századi népi élet több területéről is átfogó képet fest.¹⁸

Ez a munka nemcsak a nyelvoktatás tekintetében volt jelentős, hanem átfogó képet ad a korra jellemző gazdálkodó és iparos élet több területéről.¹⁹

Johannes Amos Comeniusről elmondható, hogy őt nevezik az első modern pedagógusnak.²⁰

A 17. században az olvasás és az írás egyre inkább kezdett el terjedni. A nép között ekkor már elterjedt volt a kalendárium és az *istória*. A kalendárium az időről, az istória a fontosabb eseményekről adott tájékoztatást.²¹

Bél Mátyás a 18. század egyik legkiemelkedőbb polihisztorának tekinthető, akinek köszönhetően az oktatási rendszer korszerűsítése is elindulhatott, s akinek a módszerei országszerte elterjedtek lettek. Ő az, aki már felismerte az együtt élő nemzetiségek kulturális sokszínűségét.²² Munkáiban megjeleníti az ország akkori három népcsoportjának nyelveit: a magyart, a németet és a szlovákot. Ezeket a nyelveket egyenlőnek és értékesnek, sokszínűnek tartotta. Azt tartotta legfontosabb feladatának, hogy olyan irodalom jöjjön létre, ami megismerteti Magyarországot múltját és jelenét, néprajzát, gazdasági viszonyait stb.²³ Fő műve a *Notitia Hungariae Novae Historico Geographica*, melyben tanítványai, barátai és kollégái adatgyűjtő munkájukkal közel húsz éven keresztül segítettek neki. Ez a munka azért jelentős, mert rengeteg néprajzi, gazdasági, művelődési jellemzőt mutat be Magyarországról.²⁴

¹⁶ BAKSA 2015:17.

¹⁷ BAKSA 2015:19.

¹⁸ BAKSA 2015:18.

¹⁹ BAKSA: 2009:12.

²⁰ RIGÓ 2013. In.: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2013/4/rigo-balazs-tegnap-es-ma-az-alsofoku-helytorteneti-oktatas-multja-es-jelene-04-01-02/> (Letöltés dátuma: 2023. 05. 03.)

²¹ GYÖRFFY 1939: 16.

²² BAKSA 2015:20.

²³ BAKSA 2015:20.

²⁴ BAKSA 2015:21.

Losontzi István neves oktató, élete főműve a *Hármas Kis Tükör* c. munka, mely verses formában íródott, magyar nyelvű, honismereti témájú, földrajzi tankönyv volt. Legnagyobb jelentősége az volt, hogy úgy közvetítette az ismeretanyagot, hogy közben a tanulókhöz alkalmazkodott,²⁵ közben pedig próbálta felkelteni a hazaszeretetet és a szülőföld iránti érdeklődést.²⁶

Comeniushoz és Bél Mátyáshoz hasonlóan fontos szerep jutott még Csaplár Benedeknek, aki sokat foglalkozott a néphagyományok gyűjtésével, terjedelmes népmeseanyagot sikerült összegyűjtenie tanítványai segítségével. Fontosnak tartotta a tájnyelvi kifejezések megőrkítését.²⁷ Ő egy piarista tanár volt, Ipolyi Arnold számára gyűjtött.²⁸

Kiss Bálintnak jelentős volt a munkája a népiskolai tankönyvirodalom terén.²⁹ Munkáiban bemutatja a magyar nyelvet, az öltözködéskultúrát, a szokásokat, a vallást, a falusi földművelést.³⁰

Herrmann Antal a néprajztudomány alapjainak letételében fontos szerepet vállalt. A népelet kutatásával foglalkozott az összehasonlító irodalomtudomány mellett. 1883-tól kezdve egyre komolyabban kezdett el foglalkozni a cigány nyelvjárásokkal, hitvilágukkal, költészetükkel, zenéjükkel. Az ő nevéhez fűződik Magyarországon az első néprajzi folyóirat elindítása.³¹

Tessedik Sámuelnek, aki alapvető feladatának tekintette a leendő néptanítók gazdasági továbbképzését,³² és a már említett Kiss Bálintnak köszönhetően a gazdálkodás fejlesztése is elindult, illetve a gyakorlati képzés is előtérbe került.³³

Lázár István volt az, aki már meg is fogalmazta, hogy a népi kultúra oktatása egy fontos szempont, s így kezdődhetett el a néprajzi ismeretek tanítási helyének kijelölése az oktatásban. Felismerte, hogy a népi kultúra a hazaszeretetre nevel, ő fogalmazta meg elsőként, hogy az oktatásban a néphagyománynak meg kell jelennie.³⁴ Később ehhez a

²⁵ BAKSA 2015:23.)

²⁶ RIGÓ 2013. In.: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2013/4/rigo-balazs-tegnap-es-ma-az-alsofoku-helytorteneti-oktatas-multja-es-jelene-04-01-02/>

²⁷ BAKSA 2015:26.)

²⁸ BORDÁSNE 2018: 147.

²⁹ BAKSA 2015:25.

³⁰ <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/k-8D2C5/kiss-balint-8FA14/> (Letöltés dátuma: 2023. 05. 01.)

³¹ BAKSA 2015:27.

³² [Tessedik Sámuel \(niif.hu\)](https://www.niif.hu) (Letöltés dátuma: 2023.05.01.)

³³ BAKSA 2015:32.

³⁴ BORDÁSNE 2018: 147.

nézethez sokan csatlakoztak, mások is úgy gondolták, hogy a tanítót arra is fel kell készíteni, hogy megbecsülje a népi hagyományt, mert minél jobban be tudja kapcsolni az iskolai műveltséget a társadalom hagyományos műveltségébe, annál maradandóbb lesz az iskolai műveltség a közösség körében. Elterjedt lett az a nézet, hogy a népi szemléletnek minden tantárgyban uralkodónak kell lennie.³⁵ Lázár István tanítványainak olyan feladatokat adott, amiben szülőhelyük népszokásait kellett bemutatni.³⁶

A 18. században kibontakozott egy nemzeti mozgalom, ami a néprajz iránti érdeklődést is megalapozta, s a reformkor még nagyobb áttörést hozott, hiszen ebből az időszakból gazdag népköltészeti gyűjtések maradtak fenn, ennek következtében pedig a millennium idejére a néprajz már önálló tudománnyá válhatott.³⁷

A 18. század végén a magyar nemzettudat jelentősen megváltozott, majd Trianon idejére az irodalom próbálta megvédeni a magyar nyelvet, archaikus jellegű alkotások megszületésével.³⁸

Egyesek a 19. századot nevezik Magyarországon a néprajzoktatás kezdetének. Erdélyi János volt, aki Sárospatakon népköltészeti előadásokat tartott, de megemlíthetjük Toldi Ferenc, Gyulai Pál és Katona Lajos nevét is, akik fontosnak tartották a folklór terjesztését.³⁹

Évszázados törekvések előzték meg azt a folyamatot, ami a néprajzi ismeretek megjelenését eredményezte a közoktatásban.

Szerencsére idejében felismerték azt az igényt, hogy a hagyományokat tanítani kell, hiszen a tánc, a kézműves foglalkozások, a zene, a magyar nyelv (ideértve a mesét, mondókát, balladát, közmondást, stb.) sokkal többet tudnak adni, mint a „múzeumba” való ismeretek. A tanulók a felsorolt ismeretek által úgy érezhetik, hogy ők is valamilyen közösségnek a tagjai.⁴⁰

Nem véletlen, hogy elsősorban maguk az írók, költők fordulnak érdeklődéssel a népköltészete felé. Virág Benedek még Kazinczy Ferenc érdeklődését is felkelti a népdalok iránt. Faludi, Csokonai, gyűjtésétől kezdve, Berzsenyin keresztül egészen Petőfi, Arany

³⁵ BALOGHNÉ 2002: 59.

³⁶ BORDÁSNÉ 2018: 148.

³⁷ BAKSA 2015:32.

³⁸ GÖRÖMBEI 2011: 43.

³⁹ ÚJNÉ PETHŐ ZITA. *A hon- és népismeret oktatásának lehetőségei az általános iskolában*. In.:

Örökség és oktatás, Debrecen, 2018.

https://neprajz.unideb.hu/sites/default/files/upload_documents/orokseg_es_oktatas.pdf (2023.

05. 01.)

⁴⁰ KÜLLŐS 1998: 34-35.

János népdalgyűjtéséig, és még Arany János fia, Arany László is a magyar népköltészeti kutatásnak egyik legérdemesebb kezdeményező munkatársa lesz.

Szinte minden korszak írói felhasználják a folklór termékeit, különösen fontos ez a romantika, a népiesség idején. Arany János verse, a *Rózsa és Ibolya* egy népmese versbe szedése. Liszt Ferenc, Bartók Béla, Kodály Zoltán, Lajtha László (és külföldiek is, mint pl. Joseph Hydn, Johannes Brahms,) magyar népzenei motívumokat dolgoztak fel. A szakkutatás megkülönbözteti a folklorizmus modern formáját: ez a neofolklorizmus, amely századunkban az avantgárd művészi törekvései nyomán terjed el. Ez jellemzi például Igor Sztravinszkij több zeneművét. A régi és az új folklorizmus hatása megfigyelhető József Attila, Weöres Sándor, Juhász Ferenc és mások műveiben. Éppen ezért nem érthetjük alkotásaikat a folklór alapvető elemeinek ismerete nélkül.

A 20. században tevékenykedő néprajztudósok hozzájárultak ahhoz, hogy azok a tudományos kutatások, amelyek addig létrejöttek, ne csak a tankönyvekben, hanem az ifjúság mindennapjaiban is megjelenjenek.⁴¹

A 20. században létrejött középiskolai néprajzi gyűjtések már olyannyira sikeresek voltak, hogy kiadványokat készítettek belőlük. Ennek következtében a Néprajzi Társaság már 1918-ban szeretne volna az iskolai néprajzoktatást elindítani.⁴² Ez a társaság volt az, aki először tartott igényt a néprajz iskolai tantárgyként való oktatására.⁴³ Miután Karácsony Sándor lett a cserkészszövetség társelnöke, a cserkészmozgalom is felfedezte a kultúrában rejlő nevelés lehetőségét. Karácsony 1930-as munkája, a *Regös Káté* arra buzdította a fiatalokat, hogy néphagyományokat gyűjtsenek.⁴⁴ Az ekkor létrejött tantervjavaslatok a nemzettudat erősítését hirdették.⁴⁵

1939 nyarán Györffy István Kiskunhalason egy táj- és népkutató tábort szervezett, ahol már felmerült a népi kultúra oktatásának lehetősége. 1941-től már pályázatokat is hirdettek táj- és népkutatás témában, ami sokat ígérő eredményeket hozott, azonban a második világháború akadályá lett a gyűjtőmozgalom fejlődésének.⁴⁶

A háború utáni évek újabb reményt jelentettek, hiszen a néprajz iskolai oktatásának a lehetősége újra létrejöhetett, Balassa István bizonyos mezőgazdasági szakközépiskolák

⁴¹ BAKSA 2015:32.

⁴² BALOGHNÉ 2002:10.

⁴³ KRÍZA 2001: 45.

⁴⁴ BALOGHNÉ 2002:11.

⁴⁵ BAKSA 2009:26.

⁴⁶ BALOGHNÉ 2002:11.

számára néprajz tankönyveket is írt 1947-ben. Azonban a néprajz mégsem vált önálló tantárggyá a politikai változások következtében.⁴⁷

A hetvenes években újra felmerült a néprajz oktatásának a kérdése,⁴⁸ a nyolcvanok évekre pedig már néhány oktatási intézményben megjelenik a néprajzi tantárgyak tanítása. Ez azonban újabb problémákhoz vezetett, ugyanis egyes helyeken a néprajzi oktatás kiválóan folyt, máshol viszont a kellően képzett szakemberek hiánya a nem színvonalas oktatást eredményezte.⁴⁹

1984-ben megjelent Tarján Gábor *Mindennapi hagyomány* c. kötete, amely összefoglalta a néprajzi ismereteket, s megfogalmazta azt, hogy a népi kultúrában megtalálható az a tudásanyag, ami az emberi műveltség alaprétegét alkotja.⁵⁰

A 20. században az előbb említett törekvések még jobban elkezdtek terjedni, például megindultak a gyűjtőmunkák, s ezekben a munkákban a gyerekek is részt vehettek. A gyermekkorhoz kapcsolódó hagyományokat is elkezdtek középpontba állítani, megindult a mesekutatók, s így a népmese egy méltó helyet kaphatott az iskolai oktatásban. Ebben az időben a nemzeti öntudat szoros kapcsolatban van a magyar irodalommal, s nyilvánvalóvá vált az, hogy az irodalomnak morális értékekkel kell rendelkeznie, hiszen ez a nemzet létfeltétele.⁵¹ A 20. századra már a tantervben is helyet kaphattak a néprajzi ismereteket tartalmazó anyagok.⁵² Györffy István, Bálint Sándor, Újszászy Kálmán vagy éppen Timaffy László voltak azok, akik megfogalmazták, hogy a pedagógusnak ismernie kell annak a népnek az életét, ahol éppen oktat, illetve a hagyományok megismertetése mellett kötelessége is a szokásokat átörökíteni a következő generációnak.⁵³

Az előbb említett tudósok tevékenysége nélkül nem indulhatott volna meg az a folyamat, ami a néprajz oktatását tette lehetővé.

A magyarországi oktatást tekintve a hetvenes évekbeli oktatási reformok után a néprajzi jellegű témák az általános iskolai tananyag részéhez kapcsolódtak. Például irodalomórán a népmeséről, a balladáról, közmondásokról és egyéb folklór-műfajokról tanulhattak.⁵⁴

⁴⁷ BALOGHNÉ 2002:12.

⁴⁸ BALOGHNÉ 2002:12.

⁴⁹ BALOGHNÉ 2002:13.

⁵⁰ TARJÁN GÁBOR. *Néprajz az iskolában*. In.: Iskolakultúra, 1995. [iskolakultura_1995_023_027-033\(1\).pdf](#) (Letöltés dátuma: 2023. 05. 01.)

⁵¹ GÖRÖMBEI 2011: 49.

⁵² BAKSA 2015:32.

⁵³ BAKSA 2009: 65.

⁵⁴ KRÍZA 2001: 51.

Az 1996 októberében szervezett konferencián, amely a Budapesti Tanítóképző Főiskolán került megrendezésre, arról értekeztek, hogy milyen módon lehetne a néphagyományt az oktató-, nevelőmunkában hasznosítani. A közoktatás feladatának azt tartották, hogy a helyi tantervekben megfelelő mennyiségben jelenjenek meg a néprajzi ismeretek, különösképpen a helyi hagyományok.⁵⁵

A mai napon abban mindenki egyet ért, hogy a népi jellegű ismerettartalmakat fontos beemelni az iskolai oktatásba, hiszen a gyerekeknek ugyanúgy szükségük van például a játékokra is, mint ötven, száz vagy háromszáz éve.⁵⁶ A saját nemzeti kultúra ismerete és megbecsülése csak fokozza más nemzetek kultúrájának megbecsülését. A kultúrák közötti együttélésről sem eshet szó úgy, hogy nem ismerjük magukat a kultúrákat.⁵⁷

Az óvodáknak és az iskoláknak lehetőséget kellene biztosítani arra, hogy a gyerekek megtanulják a természet körforgását, ismerjék a jeles napokat, tiszteljék a hagyományokat.⁵⁸

Andrásfalvy 1998-ban megfogalmazza, hogy egységesen alapkövetelménynek kellene tekinteni bármilyen típusú oktatási intézményben a következőket:

- tisztában legyünk saját nemzeti kultúránk létezésével és sokszínűségével,
- a területi változatossága mellett az egységességével és az összetartó erejével,
- azzal, hogy időben is változik, és bár mindig van jelenideje, az soha nem érvényes a múltja nélkül,
- valamint azzal, hogy együtt él más kultúrákkal, és ezekkel kölcsönhatásban van.⁵⁹

2. A regionális néprajzi ismeretek tanításának lehetőségei

A regionális néprajzi ismeretek tanításának egyik eleme az, hogy a diákok megismerkednek a helyi kultúra sajátos vonásaival, az adott térség hagyományaival, szokásaival és művészetével. A néprajzi ismeretek tanítása lehetőséget nyújt a tanulóknak arra, hogy fejlődjön a személyiségük, emellett ezek az ismeretek esztétikai értékkel rendelkeznek, és összetartó erővel is bírnak.⁶⁰ A regionális néprajzi ismereteket tanítani

⁵⁵ *Hon- és népismeret, néphagyomány az oktató- nevelőmunkában.* In.: Iskolakultúra. Pedagógusok szakmai tudományos folyóirata. VII. évfolyam, 1997/1. 122-125. oldal

⁵⁶ CIAVOINÉ LÉTAI ANDREA HAJNALKA: *A népi kultúra az elemi oktatásban.* In: http://epa.niif.hu/03900/03976/00030/pdf/EPA03976_magiszter_2011_02_064-070.pdf (Letöltés dátuma: 2023. 04. 15.)

⁵⁷ ÁGH 1998: 38-39.

⁵⁸ BESZPRÉMY 1998: 112.

⁵⁹ ANDRÁSFALVY 1998:9.

⁶⁰ GÁL 2021: 94.

olyan módszerek segítségével lehet, amelyek hozzájárulnak a diákok motivációjának növeléséhez és tudásuk fejlesztéséhez. Olyan kreatív módszereket alkalmazhatunk, mint például a helyi népzenei előadások, versenyek, vetélkedők vagy más interaktív eszközök beemelése. Ezek segítségével a diákok jobban megérthetik és megbecsülhetik a helyi néprajzi ismereteket. További lehetőség a néprajzi ismeretek tanítására a helyi ételek, italok és édességek elkészítésének bemutatása, a hagyományos szokások, a helyi művészetek és a helyi kultúra megismertetése. A regionális néprajzi ismeretek tanításának előnyei közül kiemelendő, hogy a diákok megtanulják becsülni és megbecsülni a helyi kultúrát, ami segíthet abban, hogy jobban értékeljék saját kultúrájukat, továbbá, hogy a diákok számára egy új és izgalmas megközelítési szempontból fogják vizsgálni az irodalmat.

III. KÁRPÁTALJAI IRODALOMOKTATÁS HELYZETE

A magyar nyelvet és irodalmat lehetetlen néprajzi ismeretek nélkül oktatni.

Az irodalomóra mellett, hogy rávilágít különböző irodalmi alkotások fontosságára és jelentőségére, tökéletes közeget biztosít a nemzeti értékeink megismerésére és a kultúrával való személyes viszony kialakítására.⁶¹

Dolgozatomban szeretnék kitérni a kárpátaljai irodalomoktatásra: megvizsgálom a jelenlegi minisztériumi általános iskolai tantervet és tankönyveket, kitérek a néprajzi kultúra megjelenésére a tananyagokban, továbbá javaslatokat teszek egy-egy téma kapcsán a folklór irodalomórai beemelésére.

1. Tantervek

A 21. században az iskola feladata nemcsak az olvasás és az írás tanítása, hanem azt is be kell illeszteni az iskolai tananyagba, ami kimarad a családi nevelésből, tehát a nemzeti hagyományt és a népművészetet is meg kell ismertetni a tanulókkal.⁶²

Munkámban be szeretném mutatni a kárpátaljai irodalom tanterveket, de előtte röviden felvázolom a magyarországi tantervek fejlődését.

A mai értelemben vett tantervekről körülbelül másfél évszázada beszélhetünk, de gyökerei jóval korábbra nyúlnak vissza. Már a 16. században megjelentek Európában a kezdetleges tantervek, de azok nem nagyon hasonlítottak még a még értelemben vett tantervekhez.⁶³

1777-ben megjelent a *Ratio Educationis*, amely biztosította az állampolgári oktatást, és egy iskolarendszert próbált megvalósítani.⁶⁴

A következő jelentős szakasz a kiegyezés ideje, ekkor ugyanis elkezdődött az iskolarendszer modernizálása,⁶⁵ s a reformkorban, különösen 1848-ban a közoktatási rendszer fejlesztésének módja és azok tartalmi irányai. A szükségesen bekövetkezett modernizáció után Eötvös József kijelölte azt az irányt, melyet a népoktatásról szóló 1868. XXXVIII. törvénycikkely foglal magába. Eötvös olyan nemzeti közműveltséget látott maga előtt, mely a népoktatás segítségével alakul ki, s fontos volt számára a polgári jellegű politikai intézményrendszer megteremtésének előfeltétele.⁶⁶ Ekkor egy nyitott

⁶¹ SIPOS 2006: 916.

⁶² BORDÁSNE 2018: 145.

⁶³ SZEBENYI 1984: 345.

⁶⁴ KELEMEN 1994: 390.

⁶⁵ KELEMEN 1994: 390.

⁶⁶ KELEMEN 1994: 391.

iskolarendszer alakul ki, többek között a társadalom- és természettudomány, illetve a helytörténet fogalma is megjelent.⁶⁷ Ebben a tantervben a népiskola egészére nézve megjelenik többek között a gyakorlatiasság, illetve elindulhattak a szervezett tanulmányi kirándulások is.⁶⁸

Az 1880-as évekre az oktatásban már láthatóan is helyet kapott a népi jelleg, ugyanis megjelent a tantárgyak között a mezőgazdasági és az ipari képzés, valamint a kézimunka is. Létrejött a *Fővárosi Pedagógiai Szeminárium*, ahol a fővárosi tanítók továbbképzése folyt. A népiskolák ezzel szemben a gyakorlati képzést részesítették előnyben. ⁶⁹

Eötvös egy olyan törvénytervezetet szeretett volna, ami ellenszenvet váltott ki az egyházak és a társadalmi elit részéről. Kármán Mór 1879-ben miniszteri rendelettel kihirdetett egy tantervet, amely a kor igényeihez volt alakítva. Elkezdődött a tantervek folyamatos változtatása. A nemzeti hagyomány előtérbe került, megjelentek a reáliskolák.⁷⁰

1883-ban a középiskolai törvény csak azoknak az intézményeknek írta elő a tanterv követését (arra azonban volt lehetőségük, hogy kisebb változtatásokat hajtsanak végre bennük, de egyes felmérések szerint nem nagyon éltek ezzel a lehetőséggel a tanárok), akik állami irányítás alatt működtek. Az egyházi iskoláknak ezzel szemben nem volt kötelező követni az előírt tantervet.⁷¹

Az 1890. évi középiskolai törvény megpróbálta egységesíteni a tanterveket, azonban ez a próbálkozás nem hozta meg a várva várt sikert.⁷²

Az 1900-as években kialakult a közösségben az oktatási igény, ez pedig azt eredményezte, hogy a tanterveket elkezdték szabályozni.⁷³

1905-ben Berzeviczy Albert javaslatára új népiskolai tantervet vezettek be, amiben meghatározták a népiskola feladatát, ami a következő: valláserkölcsei nevelés, nemzeti műveltség, legszükségesebb elemi ismeretek, készségek fejlesztése.⁷⁴

Számos próbálkozás után végül 1919-ben felmerül az igény a népoktatás fejlesztésére, 1924-ben létrejött az egységes alsó tagozat, emellett előtérbe kerül az erkölcsi és a nemzeti nevelés.⁷⁵

⁶⁷ KELEMEN 1994: 392.

⁶⁸ BALOGH 2010: 28.

⁶⁹ KELEMEN 1994: 394.

⁷⁰ KELEMEN 1994: 395.

⁷¹ KELEMEN 1994: 396.

⁷² KELEMEN 1994: 396.

⁷³ JUHÁSZ 2021: 48.

⁷⁴ JUHÁSZ 2021: 51.

⁷⁵ KELEMEN 1994: 400-401.

Az 1925-ös népiskolai tanterv felhívta a figyelmet az elsajátítandó tananyag helyi vonatkozásaira, illetve a múlt és a jelen szeretetének a fontosságára.⁷⁶

1934-ben létrejött az a középiskolai törvény, amely keretein belül az egységes gimnázium megalakulhatott. 1938-ban létrejött a polgári iskola, mely az alsó középosztály számára volt elérhető. Ebben az intézményrendszerben ipari-, mezőgazdasági-, kereskedelmi-, tanító- és lelkészképzést biztosítottak. Az alsó néposztály számára létrejött a nyolcosztályú oktatás, és megalakultak az alsó fokú szakképzési intézmények.⁷⁷ A népiskolai tantervekben a néprajztudomány a többi tantárggyal együtt helyet foglalhatott. Például a táj bemutatása nemcsak földrajztudományi szempontból, hanem néprajztudományi szempontból is be volt mutatva.⁷⁸

Az Eötvös-féle iskolarendszer az 1930-as évekre már szinte teljesen megváltozott, az aktuális politikai helyzet mindig meghatározta az oktatás milyenségét, s főként a nemzetismereti tárgyak kerültek előtérbe. Létrejött az ének és a néprajz tantárgya.⁷⁹ Prohászka Lajos, aki egy kitűnő elméleti pedagógus volt, azt mondta, hogy meg kell ismernünk a nevelés és a társadalom szoros kölcsönösségét, ha tantervi kérdésekkel komolyan akarunk foglalkozni.⁸⁰

Az 1940-ben kiadott tanterv felhívja a figyelmet a hazafias nevelésre, a történeti és a helyismeretre vonatkozó tananyagok fontosságára.⁸¹

1945 után a politikai viszonyoknak megfelelően szovjet típusú átszervezés vette kezdetét az oktatásban is. Az iskolák államosítva és egységesítve lettek, a tantervek szabályozva lettek, a pedagógusok pedig elveszítették autonómiájukat.⁸² 1980-ban újra szükségessé vált a változás. Ekkor készítették elő az országos alaptantervet.⁸³

1995-ben Magyarországon megjelent az első Nemzeti alaptanterv (NAT), ahol megjelent egy új kifejezés, a hon- és népismeret. 2001-ben a Kerettanterv is megjelent, ahol a hon- és népismeret is helyet kapott, s sorra születtek meg a tantárgy oktatását elősegítő tananyagok, tankönyvek és segédletek, például Baksa Brigitta *Hon- és népismeret c. tankönyvei*.⁸⁴

⁷⁶ BALOGH 2010: 28.

⁷⁷ KELEMEN 1994: 401.

⁷⁸ JUHÁSZ 2021: 48.

⁷⁹ KELEMEN 1994: 402.

⁸⁰ BALOGH 2010: 22.

⁸¹ BALOGH 2010: 28.

⁸² KELEMEN 1994: 402.

⁸³ KELEMEN 1994: 403.

⁸⁴ ÚJNÉ PETHŐ 2018: 72.

A következő években a hon- és népismeret tantárgy újra megszűnt, a többi tantárgy keretein belül kellett oktatni, ma azonban a NAT szerint újra külön tantárgyként van jelen a hon- és népismeret 5. és 6. osztályban.

Kárpátalja mindig is peremterületnek számított, ami azt eredményezi, hogy azok a változások, melyek valamilyen központi régióban keletkeznek, azok nehezen jutnak el vidékünkre. Ez azonban nem csak negatívan hat, hanem vannak pozitív hozadékai is: az elzártság konzerválttá tette a szellemi és tárgyi kultúrát is.⁸⁵ A kárpátaljai iskolai oktatásban is jelen van a néprajzi ismeretek tanításának kérdése.

A kárpátaljai hagyományos faluközösség a szovjet rendszer ideje alatt kezdett el felbomlani, napjainkban pedig a klasszikusan értelmezhető hagyományörzés már nem működik, sokkal inkább az oktatási intézményekre hárul ez a feladat.⁸⁶

Fontos megemlíteni Bagu Balázs nevét, ugyanis ő volt az Kárpátalján, aki helyet szeretett volna találni a néprajzi ismerettartalmaknak az oktatásban. 1993-ban jelent meg az a népismereti tanterv, amelyet ő állított össze, így még lehetőség nyílt ebben az évben a tantárgy bevezetésére is.⁸⁷ Bagu Balázs azt mondja a tanterv bevezető részében, hogy a népismeret egy megtartó erő a kárpátaljai magyarság életében, ezért is fontos, hogy a gyerekek már az óvodás korban folklorisztikai elemekkel találkozzanak.⁸⁸ Ebben a tantervben Bagu Balázs azt javasolja, hogy az óvodások a mondókákat, a népmeséket és a népi játékokat ismerjék meg, az elemi osztályokban ismertessük meg a gyerekekkel a népdalokat, a kiszámolókat, néptáncokat, az általános iskolások a paraszti értékrenddel, a hiedelemvilággal az ünnepi szokásokkal, a képzőművészeti alkotásokkal, a szülőföldre vonatkozó ismeretekkel stb. találkozzanak.

Bagu Balázs törekvései ellenére Kárpátalján, a mai napon sem szerves része a néprajz az elemi és az általános iskolai oktatásnak, főként fakultatív foglalkozások keretében jelenik meg egyes intézményekben.⁸⁹

Kész Margit *A hagyományörzés lehetőségei az oktatásban* c. munkájában javaslatokat tesz arra, hogy hogyan és miként jelenhetne meg az oktatásban a hagyományos kultúra. Az irodalom órákon például egyes tájszavak jelentését, vagy bizonyos jeles napokhoz köthető szokásokat mutathatunk be a tanulóknak. Nyelvtan tanításakor is

⁸⁵ KÉSZ MARGIT: *Ruszin-magyar kölcsönhatások és párhuzamok az archaikus/apokrif eredetű szövegekben Kárpátalján*, 2018.

⁸⁶ KÉSZ 2005: 9.

⁸⁷ GÁL 2021: 93.

⁸⁸ BAGU 1993.

⁸⁹ GÁL 2021: 94.

figyelhetünk arra, hogy olyan szövegekkel és mondatokkal dolgozunk, amelyek valamilyen néprajzi leírásokból valók, vagy valahogyan köthetőek a néprajzhoz. Például az egyszerű és az összetett mondatok szemléltetésénél: „A karácsonyi asztalra helyezett ételek a néphit szerint a család gazdagságát biztosították. (egyszerű mondat) Szenteste sokféle étel került az asztalra, mert ez biztosította a következő évi bőséget. (összetett mondat)”⁹⁰

Mivel a kárpátaljai magyarok egy nemzeti kisebbségnek számítanak, kiemelten fontos az, hogy ismerjék hagyományukat. Ezáltal ugyanis megtanulhatják azt, hogy mit jelent egy nemzethez tartozni, mi a hazaszeretet, nem utolsósorban pedig megtudják, hogy milyen egy csoport tagjának lenni.⁹¹

A kárpátaljai magyar anyanyelvi oktatásnak nagyon sok próbát kellett kiállnia. Ahol nem tudott működni különböző politikai okok miatt a magyar nyelvű oktatás, ott a magyarság háttérbeszorulása volt megfigyelhető. A középiskolák tekintetében hatalmas hiányosságok merültek fel, ugyanis például Ungváron egyáltalán nem volt magyar középiskola.

A népiskolák 90%-ban az egyházak és a községek kezén voltak, az elemi iskolák pedig nem rendelkeztek elég anyagi tőkével, így esély sem volt az iskolafejlesztésre. 1927-ben Bátyúban cseh polgári iskolát akartak nyitni, viszont ennek az volt a feltétele, hogy mellette magyar iskolát is kell alapítani (amire persze nem volt anyagi tőke). Az anyagi gondok mellett a kárpátaljai oktatás másik nagy problémája a pedagógushiány volt.⁹²

1938-44 között valamilyen pozitív előrelépést lehetett érezni, ekkor ugyanis Kárpátalja visszakерült az anyaországhoz, és magyar iskolák nyílhattak. A pedagógushiány is megoldódni látszott, mivel anyaországi pedagógusokat vezényeltek át Kárpátalja területére. Ez a fejlődés nem tartott sokáig, ugyanis 1944 után, a Szovjetunióhoz való csatlakozáskor sok pedagógus elhagyta Kárpátalját, s ekkor a magyarság másodszor élhette át Kárpátalján azt, hogy pedagógus nélkül maradt.⁹³

1945 volt tehát az a dátum, amikor Kárpátalján a magyar tannyelvű iskolai oktatás elkezdődhetett, és a 45-46-os tanévben már 82 elemi és 16 hétéosztályos iskolában folyt a magyar nyelvű oktatás.

⁹⁰ KÉSZ 2005: 10.

⁹¹ LÁZÁR KATALIN: *A népi játékanyag felhasználása az ezredvégi oktatásban és nevelésben*. In: http://kint.ro/szovegtar/uploads/tartalmak/KKonyvek_03_1999_PF_szerk_Nepzenei-tanulmányok_15_LazarK.pdf (Letöltés dátuma: 2023. 04. 15.)

⁹² BAGU 1996: 10.

⁹³ BAGU 1996: 11.

1953-ban a tízosztályos középiskolai oktatás beindult négy magyarlakta, kárpátaljai településen. A kárpátaljai magyar oktatás fejlődésére nézve 1963 fordulópontot jelentett, ugyanis ekkor az Ungvári Állami Egyetem megnyitotta a magyar filológia tanszékét, ahonnan magas tudású magyartanárok kerültek ki.⁹⁴

1973-tól először a kisebbségi területeken, majd pedig az orosz és ukrán tannyelvű iskolákban is bevezették az előkészítő, nulladik osztályokat, ennek következtében pedig tizenegy éves lett az egységes, általánosan képző középiskola.⁹⁵ Ez az év egyébként mérföldkő volt a kárpátaljai magyarság számára, ugyanis a Fodó Sándor által kezdeményezett aláírásgyűjtés hatására Moszkva engedélyezte a magyar nyelvű felvételizést az Ungvári Állami Egyetemre. Ennek a lehetőségnek a hatására megemelkedett a kárpátaljai magyar diplomások száma.⁹⁶

1991 környékén megkezdődtek az oktatással kapcsolatos viták. 1992-ben pedig elfogadta az ukrán Oktatási Minisztérium a közoktatás koncepcióját. A rendszerváltás idejére tehető az a felfogás, ahol a nevelők az óvodákban és az iskolákban elkezdik fontosnak tartani a népszokásokhoz köthető dramatikus játékok oktatását. Ekkor kezdődött el egy olyan lassú folyamat, ami a hagyományokat elkezdte beemelni az oktatásba. Megjelentek a betlehemező játékok, a farsangi bálók stb.⁹⁷

Ebben az időben az oktatás szerkezetével kapcsolatban két elképzelés volt:

1. visszatérni a régi oktatási rendszerhez: líceumok, gimnáziumok létrehozása és visszaállítása;
2. a kialakult szovjet oktatási rendszer megőrzése.

1996-ban módosítottak az 1991-es oktatási törvényeken, és a következő oktatási szerkezetet vezették be:

- *iskola előtti nevelés*- a bölcsődei, óvodai és magán nevelést jelenti.
- *általános középfokú képzés*
- *iskolán kívüli képzés*- a sportiskolák, művészeti iskolák képzései tartoznak ide, amelyek nem kötelező jellegűek.⁹⁸
- *szakmai-technikai képzés*

⁹⁴ <https://kmf.uz.ua/hu/hirek/karpataljai-magyar-nyelvu-oktatas-tortenete/> (Letöltés dátuma: 2023. 05. 04.)

⁹⁵ BEREGSZÁSZI-CSERNICKÓ-OROSZ 2001: 13.

⁹⁶ <https://kmf.uz.ua/hu/hirek/karpataljai-magyar-nyelvu-oktatas-tortenete/> (Letöltés dátuma: 2023. 05. 04.)

⁹⁷ KÉSZ 2005: 9.

⁹⁸ BEREGSZÁSZI-CSERNICKÓ-OROSZ 2001: 17.

- *felsőfokú képzés*
- *diploma utáni képzés*
- *aspirantúra*
- *doktorantúra*
- *önképzés*⁹⁹

1991-re a kárpátaljai magyar iskolák száma nagyon szépen meggyarapodott. 1993-ban elindult a Nagyberegi Református Líceum, majd ezt másik öt egyházi líceum követte. 1994-ben megalakult a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola, amely mostanra már a kárpátaljai magyarság szellemi, kulturális és tudományos élet fellegvárának tekinthető.¹⁰⁰

1996. december 26-án az oktatási miniszter elrendelte a kötelező kimeneti vizsgák ukrán nyelven történő teljesítését, melyet már 1997-től alkalmaztak is.¹⁰¹

1998-ban első olvasatban elfogadták azt a törvénytervezetet, amiben az általános iskola intézménye mellett más típusú oktatási intézményeket is megneveznek: gimnáziumok, líceumok, kollégiumok, esti levelező iskolák stb.¹⁰²

2000-től megindulhatott a rendszeres tankönyvkiadás.¹⁰³ 2005-ben Kárpátalján a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola és a Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség együttműködésében kidolgozott új irodalom tantervekben fektettek először hangsúlyt a regionális folklórműfajokra is. Ekkor egyfajta módszertani szemléletváltás ment végbe az oktatás terén.

A 2005-ös tantervben az 5. osztály számára 5 fő témakör van megadva, amire 70 óra áll rendelkezésre. Ebben a tantervi leírásban a témakörök a korosztálynak megfelelően vannak összeállítva, továbbá a tantervkészítők igyekeztek a néprajzi ismeretek megjelenítésére. A tanterv például a mondáknál a kárpátaljai népmondák bemutatását is javasolja, kiemelve a kárpátaljai színhagyományban élő Rákóczi-mondakört. A 6. osztálynak szánt tanterv is olyan témákból áll össze, ami a tanuló életkorához illő, illetve nagy hangsúly jut itt is a hagyományos kultúra megjelenésének. A 2005-ös tanterveket összegezve elmondható, hogy pozitív változást hoztak a kárpátaljai irodalomtanítás alakulásába.

⁹⁹ BEREGSZÁSZ-CSERNICKÓ-OROSZ 2001: 14.

¹⁰⁰ <https://kmf.uz.ua/hu/hirek/karpataljai-magyar-nyelvu-oktatas-tortenete/> (Letöltés dátuma: 2023. 05. 04.)

¹⁰¹ BEREGSZÁSZI-CSERNICKÓ-OROSZ 2001: 18.

¹⁰² BEREGSZÁSZI-CSERNICKÓ-OROSZ 2001: 14.

¹⁰³ <https://kmf.uz.ua/hu/hirek/karpataljai-magyar-nyelvu-oktatas-tortenete/> (Letöltés dátuma: 2023. 05. 04.)

A 7. osztály számára készült tantervben megjelenik például a népi imádság, a regölés, az archaikus szövegek, a legendák. Nyolcadik osztályban a folklór, a folklorizmus kerül előtérbe, és úgy gondolom, nagyon hasznos, hogy a folklorizmus és Petőfi, Arany vagy akár Jókai munkássága párhuzamba van állítva.

A kárpátaljai magyar oktatás számára több irodalom tanterv is készült már. Dolgozatomban azokat a tanterveket (5-9. osztály) szeretném röviden bemutatni, melyeket jelenleg használnak az oktatási intézmények.

Ötödik osztályban a 2021-ben kiadott tantervet használják az intézmények, a felsőbb osztályok a már elkezdett, 2017-ben megjelent tanterv szerint haladnak.

A 2017-es tanterv tananyagtartalma nem annyira különbözik az előbb említett 2005-ös tantervtől, azonban a 2017-es szakmódszertanilag sokszor helytelen, a 2005-ös gyenge utánezatának lehet tekinteni.

A 2017-es tanterv bevezetőjében, melyet Braun Éva, Bárdos Nóra, Zékány Krisztina, Király Katalin és Perduk Ibolya szerkesztett, megfogalmazódik az irodalom részletes követelményeinek a megjelenítése az iskolai pedagógiai programban. Az irodalmi nevelés fő feladatának a nemzeti irodalom megismertetése és az olvasás megszerettetése tekinthető. Emellett a tanterv bevezetőjéből megtudjuk, hogy az irodalom oktatásán keresztül a nemzetiség kultúrája, életmódja, szokásai, hagyományai és tárgyi emlékei is jól bemutatathatóak.

Pontokba szedve sorolja fel a tanterv, hogy mi is az irodalomoktatás fő feladata.

Az irodalomoktatásra szánt tananyag a tanulók szintjéhez viszonyítva épül fel, az ötödik osztályban a mesék világával ismerkedhetnek meg a gyerekek, majd a magyar mondavilág bemutatása következik. A hatodik osztály számára a 2017-es tanterv az ősi görög és római mítoszokat javasolja, illetve az eposzokkal és a Biblia egyes történeteivel is megismerkedhetnek a tanulók. A hetedik osztályban az írók és költők életrajzai, valamint azok alkotásai kerülnek előtérbe, s a tananyagok időrendben követik egymást. A nyolcadik osztályban a romantikával, és a kilencedik osztályban pedig a 20. század alkotóival ismerkednek meg a tanulók.¹⁰⁴ Az itt felsorolt témák tematikai egységekre, meghatározott óraszámokra vannak felosztva.

Az 5. osztályos irodalom tanterv heti két órasi felosztásban, 70 rendes órát és 9 tartalék órát ír elő.

¹⁰⁴ [file:///C:/Users/HP/Downloads/irodalom-tanmenet%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/HP/Downloads/irodalom-tanmenet%20(1).pdf) (Letöltés dátuma: 2023. 05. 04.)

Az első részben a bevezető óra található, erre egy tanóra van szánva. Itt az irodalom és a művészet fogalma kerül előtérbe, illetve a könyvek fontosságának a megismertetése és a könyvtárak bemutatása a feladat. A tanulóval kapcsolatos követelmény az, hogy tudja megfogalmazni az irodalom fogalmát, értse meg, hogy a könyvnek eszmei értéke is van. Tudja használni a tartalomjegyzéket, ismerkedjen meg az iskolai és egyéb könyvtárakkal.

A második tematikai egységben a népdalok és a mesék kaptak helyet, 12 órát felelve. A népköltészet, a mondák, a találós kérdések, a szólások bemutatására van lehetőség, továbbá a tanuló itt ismerkedik meg a népdal fogalmával, és azok csoportosításával. A mese fogalma, felépítése, típusai is bemutatásra kerülnek. A következő mesék kaptak helyet a tanterv e részében:

Fehérlófia, A három kívánság, A kiskakas gyémánt félkrajcárja, Aiszóposz: A róka és a szőlő, Kazinczy Ferenc: Szőlőgerezd, La Fontaine: A holló meg a róka, Fáy András: A fiatal daru, Lev Tolsztoj: Az oroszán és az egér, Tündérszép Ilona és Árgyélus, Ilók és Mihók, A kakas és a pipe, A halász és az ifrit, H. C. Andersen: A rendíthetetlen ólomkatona.

A tanuló feladata az, hogy tudja meghatározni a népköltészet, a népdal és a mese fogalmát, ismerje fel a mesetípusokat, tudjon különbséget tenni műmese és népmese között, továbbá tudja a mese szerkezeti sajátosságait. Ezen kívül tudjon azonosulni a mese szereplőivel.

A 2005-ös tanterv Penckóferné Punyó Mária *Tűzoltó nagymadár* c. gyűjteményéből ajánlja a hazugságmese feldolgozását, addig ez a 2017-es tanterv ezt már nem veszi figyelembe, pedig sokkal célravezetőbb lenne, ha olyan meséket ismernének meg a gyerekek, ami a saját környezetükhöz, hagyományukhoz kapcsolható.

A harmadik egységre 8 óra van szánva és a mondák világával foglalkozik. A tanuló megismerkedik a monda fogalmával, típusaival. A következő mondák kaptak helyet ebben a részben:

A magyarok eredete, A csodaszarvas, Botond legyőzi a görög óriást, A munkácsi vár kútja, Mátyás királlyá választása, Rákóczi virágai, Mátyás király Gömörben, A derceni hegy mondája, Mikes kútja. Mondák az irodalomban: Arany János: *Rege a csodaszarvasról*, Mikszáth Kálmán: *Beckó vára*, Tompa Mihály: *Beregszász*. A tanuló feladata az, hogy legyen tisztában mondáink kulturális jelentőségével, ismerje a kárpátaljai magyar népmondákat, ismerje azokat a helyszíneket, amelyekhez kapcsolódnak a mondák, továbbá értse a mondákban előforduló archaikus elemeket és tájszavakat.

A következő modul 8 órában a meseregényekkel foglalkozik. Itt helyet kapott A. de Saint-Exupéry *A kis herceg* c. alkotása, illetve Lázár Ervin *A Négyszögletű kerek erdő* c. regénye. A tanulótól elvárás az, hogy megértse a meseregény fogalmát, ismerje a műfaji sajátosságait, illetve a meseregények tartalmával is tisztába legyen.

Az utolsó előtti részben a verses mese és az elbeszélő költemény keretein belül Petőfi Sándor *János vitéz* c. alkotása kap helyet, ami tökéletesen alkalmas arra, hogy a tanuló megismerje az elbeszélő költemény jellemzőit, ismerje fel a műben a népi motívumokat, szólásokat, közmondásokat. Erre a feladatra 10 óra áll rendelkezésre.

Az utolsó részben az ifjúsági regények és novellák világa kerül átadásra, 12 órát szánva rá. A regény fogalma és fontosabb jellemzőinek a bemutatása után a következő alkotások találhatóak meg: R.Kipling: *A dzsungel könyve*, Karinthy Frigyes: *Tanár úr kérem*, Gárdonyi Géza: *Bűntárgyalás*, Molnár Ferenc: *A Pál utcai fiúk*, Móra Ferenc: *Megy a ködmön világgá*.

Az utolsó rész után a memoriterek és a kiegészítő és/vagy házi olvasmányok felsorolása következik.

Összegezve az 5. osztályosoknak szánt tananyagtartalmat, elmondható, hogy a korosztálynak megfelelő tananyagok kaptak helyet a tanterven, ugyanúgy, mint a 2005-ös javaslatban, és nagyon sok irodalmi alkotás alkalmas lehet a népi kultúra beemeléséhez. Az viszont negatívum, hogy vannak olyan Kárpátaljához köthető anyagok, melyek már a 2017-es tantervben nincsenek megemlítve. Arról, hogy milyen formában lehetne a népi kultúrával foglalkozni az egyes témákon belül, a tankönyvek bemutatásánál fogok kitérni.

A 6. osztálynak szánt tananyagtartalom 9 nagy egységre van osztva, heti két óraszámban, összesen 70 órával, 8 tartalék órával.

Az első egységben két bevezető óra kapott helyet, ahol az irodalom szerepe, a könyv és az olvasás szerepe, továbbá a nyári olvasmányélmények kerülnek előtérbe.

A második rész 12 órában a népköltészet világával foglalkozik: népi imádságok, a regösének, népdalok, ballada. Kárpátaljai vonatkozásról ebben a részben sem ír a tanterv, pedig a kárpátaljai folklórgyűjtések lehetővé tennék a hazai hagyományok bemutatását.

A bibliai történetekkel 5 órában foglalkoznak a tanulók, ez a harmadik egysége a 6. osztályosoknak szánt tananyagtartalomnak.

8 óra ad lehetőséget a mítoszok és az eposzok megismerésére, majd további 5 óra jut Fazekas Mihály elbeszélő költeményére, a *Lúdas Matyira*.

A következő 2 óra az irodalmi levéllel, Petőfi Sándor: *Arany Jánoshoz* és Arany János: *Válasz Petőfinék* c. alkotásokkal foglalkozik. Ebben a részben nagy szerep jut a kifejező, szövegértő olvasásnak.

A hetedik szerkezeti egység 13 órával Arany János *Toldijával* foglalkozik, majd 10 óra jut a novellákra és az ifjúsági regényekre: Móra Ferenc: *Csontos Szigfrid, Miben lakik a magyar tündér?* Karinthy Frigyes: *Magyarázom a bizonyítványom, Reggel hétkor*; Móricz Zsigmond: *Ami megérthetetlen*, Mikszáth Kálmán: *A ló, a báránka és a nyúl*, Mark Twain: *Tom Sawyer*, Csukás István: *Keménykalap és krumpliorr*.

Az utolsó részben a lírai versek kaptak helyet, amire 7 óra áll rendelkezésre: Petőfi Sándor: *Az Alföld, A Tisza, Egy estém otthon*, József Attila: *Anyám, Mama*, Kosztolányi Dezső: *Mostan színes tintákról álmodom, Lánc, lánc, eszterlánc*.

A hatodik osztálynál is az utolsó rész után a memoriterek és a kiegészítő és/vagy házi olvasmányok felsorolása következik.

Összegezve a 6. osztálynak szánt tananyagtartalom nagyon jól épít az előző évre, szintén olyan témákkal foglalkozik, ami az adott korosztálynak megfelelő. A hagyomány, a kultúra nagyon jól bemutatható egyes részek tanulása során, például a *János vitéznél*, vagy éppen a *Lúdas Matyinál*, de a tanterv nem említi meg sehol azt, hogy a tanórán erre is szánjunk időt.

A hetedik osztály számára heti két óra biztosított az irodalom tanulására, ami 70 órát jelent, kiegészülve 12 tartalék órával.

Összesen 18 kisebb-nagyobb egységre van osztva a tananyag. Az első két óra a bevezetés, ahol az előző évekhez hasonlóan az irodalom szerepéről, jelentőségéről, és az irodalmi művekben megjelenő társadalom múltjáról és jelenéről hallhat a tanuló.

A második részben négy óra kapott helyet, ami a két görög eposzunkat, az *Iliáaszt* és az *Odüsszeiát* tartalmazza. A következő rész sem tér el annyira az előző moduloktól, ugyanis 6 órát felölelve a mondákról és a legendákról hallhat a tanuló. A következő alkotások kaptak helyet ebben az egységben: *István király intelmei, Szent László király utolsó győzelme, Szent Gellért legendája, Margit-legenda, Ferenc-legenda, Kárpátaljai mondák*.

A magyar irodalom kezdeteit a pedagógus két órában tudja bemutatni a *Halotti beszéd és könyörgés* és az *Ómagyar Mária-siralom* segítségével.

Ezt követően Janus Pannonius, Tinódi Lantos Sebestyén irodalmi szerepe kerül előtérbe, melyre 2-2 órát javasolnak a tanterv készítői, majd 1-1 óra keretén belül Heltai Gáspár és Bornemisza Péter irodalmi jelentőségéről tanulhatnak a gyerekek.

Balassi Bálint életútjára, valamint verseire 4 órát fektethetnek a pedagógusok, ahol bemutatásra kell kerüljön három vers: *Búcsúja hazájától*, *Hogy Júliára talála...*, *Az te nagy nevedért*.

A tizedik részben Zrínyi Miklós és a *Szigeti veszedelem* szerepel, melyre négy órát biztosít a tanterv, majd a következő 7 óra a történelmi témájú alkotások megismerésére irányul.

Ezt követi a kuruc költészet bemutatása 2 órában, majd szintén 2 órában Mikes Kelemen *Törökországi levelei*.

A következő rész 4 órát biztosít Molière *A fősvény* c. vígjátékának a bemutatására, majd három órában a magyar felvilágosodás legnagyobb alakjáról, Csokonai Vitéz Mihályról tanulhatnak a gyerekek. Berzsenyi Dániel életére és munkásságára 1 órát szántak a tanterv készítői, majd az utolsó előtti részben 5 órában Daniel Defoe *Robinson Crusoe* c. regénye szerepel.

Az utolsó rész 5 órában Jonathan Swift regényével, a *Gulliver utazásaival* foglalkozik.

A tanterv végén itt is a memoriterek és a kiegészítő és/vagy házi olvasmányok felsorolása következik.

Az előző két tantervtől eltérően ez a rész már nem annyira összeszedett, az időrendi sorrend már nem mindenhol van jelen, továbbá úgy gondolom, hogy a 7. osztálynak szánt tananyag nem az életkornak megfelelően van összerakva, illetve nagyon sok irodalmi alkotással akarja a tanulókat megismertetni, ezáltal nagyon sűrű lett a 7. évfolyamnak szánt tananyagtartalom.

Pozitívum azonban, hogy ennél az évfolyamnál a tantárgyak közötti kapcsolatra is felhívják a figyelmet a tantervkészítők, illetve egyes témakörök megfelelő közeget nyújtanak a regionális kultúra beemeléséhez.

A nyolcadik osztály számára szintén heti 2 óra, összesen 70 óra van adva, 12 tartalék órával kiegészítve.

15 egységre van felosztva a tanterv, s itt már elmondható ezt, hogy irodalomtörténeti szempontból van megközelítve a tananyagtartalom.

Az első két óra a romantikával foglalkozik, majd egy óra Heinrich Heine *Mint egy virág olyan vagy...* c. alkotását tartalmazza. 1 óra jut a magyar reformkor bemutatásának, utána pedig 6 órában Kölcsey Ferenc élete és alkotásai (*Himnusz*, *Huszt*, *Parainesis Kölcsey Kálmánhoz*, *Nemzeti hagyományok*) kerülnek előtérbe. Szintén 6 órát kap Vörösmarty

Mihály élete és alkotásai, majd 2 órában megismerheti a tanuló az irodalmi életet a szabadságharc idején és az azt követő időszakban.

A következő egység 1 órát ad a nemzeti kultúra és a népies irodalom bemutatására, ami egyfajta felvezetése lehet a következő résznek, amelyben Petőfi Sándor élete és alkotásai (*A természet vadvirága, A helység kalapácsa, Dalaim, Úti levelek, Reszket a bokor, mert..., Szeptember végén, Egy gondolat bánt engemet, A XIX. század költői, A nép nevében, Nemzeti dal, Föltámadott a tenger..., Szörnyű idő*) jelennek meg.

A tizedik részben Arany János élete és művei jelennek meg, 7 órát szánva rá, majd 1 órában a líra és az epika sajátosságairól hallhat a tanuló.

12 óra alatt ismerkedhet meg a tanuló Jókai Mór életével és a *Köszívű ember fiaival*, majd 1 óra jut a realizmus bemutatására.

Mikszáth Kálmán *Néhai báránnya* 4 órát kapott, a következő részben pedig 1 óra alatt kell a tanulónak megismerkednie Charles Dickens *Karácsonyi ének* c. művével.

Az utolsó 3 óra Harriet Beecher-Stow *Tamás báty kunyhója* c. regényének van szentelve.

A nyolcadik osztálynak szánt tanterv szintén nagyon sűrűre sikeredett, s ezek a tananyagok sem éppen a megcélzott korosztálynak valók. Úgy gondolom, hogy ennél az évfolyamnál kevés óra jut a népi kultúra és a népies irodalom bemutatására, de a tankönyvek bemutatásánál az itt megjelenő néprajzi ismereteket is ismertetem majd.

A 9. osztály számára ugyanúgy 70 óra áll rendelkezésre, heti 2 órás felosztásban, 14 tartalék órával kiegészítve. A tananyag 21 egységre van felosztva.

A bevezetésre szánt első két órában az impresszionizmus és a szimbolizmus bemutatása kerül előtérbe, majd a következő 1 óra a 20. századi irodalommal és a *Nyugat* korával foglalkozik. A harmadik részben 5 óra keretén belül Ady Endre élete és alkotásai (*Séta bölcső-helyem körül, A magyar Ugaron, Párisban járt az ősz, A föl-földobott kő*) következnek, majd a 9. osztály 7 órában Móricz Zsigmond életével és két fontos művével, a *Hét krajcár* és a *Légy jó mindhalálig* c. alkotásaival ismerkedik meg.

A következő egységben 3 óra nyújt alkalmat Babits Mihály költészetének a bemutatására, majd szintén 3-3 óra Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád és Juhász Gyula életére és munkásságára fókuszál. Őket követi a sorban Karinthy Frigyes és Szabó Lőrinc 2-2 órával.

József Attila életútjára és munkásságára 5 óra jut, Radnóti Miklós életére és alkotásaira pedig 3 óra. A tananyagfelosztásban Illyés Gyula, Nagy László és Weöres Sándor 2-2 órát kapott.

A következő, kissé különálló egység a határon túli magyar irodalommal foglalkozik.

Tamási Áron élete és *Ábel a rengetegben* c. regénye összesen 5 órát kapott, Kovács Vilmos és *Verecke* c. alkotása 1 órát, Vári Fábíán László és az *Útban Törökország felé* c. műve szintén 1 órát.

A következő részben 2 órát felölelve a modern lírai sajátosságaival és a világirodalommal ismerkedhet meg a tanuló, majd Guillaume Apollinaire képversével 1 órát foglalkozhat.

Az utolsó részben Ernest Hemingway kisregénye, *Az öreg halász és a tenger* 4 órával szerepel, majd szintén a memoriterek és a kiegészítő és/vagy házi olvasmányok felsorolása következik.

Az előző osztálynak szánt tantervhez hasonlóan a tantervkészítők itt sem figyelnek oda az életkori sajátosságokra, nagyon sok tananyag jelenik meg szintén, ami túl zsúfolttá teszi a követelményt. Habár ennél az évfolyamnál már megjelenik a határon túli magyar irodalom, véleményem szerint sokkal több órát lehetne szánni például a kárpátaljai irodalom bemutatására.

A tananyagtartalomban helyet kapott lírai alkotásokban fellelhető a regionális népi kultúra, azonban jó lenne, ha ennél az évfolyamnál is lenne néhány óra a népköltészeti alkotások bemutatására.

1.1. A 2005-ös, 2017-es és a 2021-es kárpátaljai irodalom tantervek összehasonlítása

A tantervek bemutatása elején szót ejtettem arról, hogy a jelenlegi 5. osztály a 2021-es tanterv szerint halad, ennek okán szeretném összehasonlítani a 2017-es és a 2021-es tanterveket, illetve a 2005-ös tantervet sem szeretném ebből a sorból kivenni, hiszen az volt az első olyan tanterv, ahol az irodalomoktatással egy új szemléletből kezdtek el foglalkozni.

A 2021-es tanterv bevezetőjében az irodalmi nevelés fő feladatának a nemzeti irodalom megismertetése, az olvasás megszerettetése, az olvasási kedv felébresztése tekinthető.¹⁰⁵

¹⁰⁵ [file:///C:/Users/HP/Downloads/Intehr.kurs.uhorskoyi.ta.zar.lit.5-9-kl.Braun.ta.in.14.07%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/HP/Downloads/Intehr.kurs.uhorskoyi.ta.zar.lit.5-9-kl.Braun.ta.in.14.07%20(1).pdf)
(Letöltés dátuma: 2023.05.08.)

Az irodalom tantárgy további feladatainak ez a tanterv is ugyanazt tartja, mint a 2017-es. A bevezetőből megtudjuk, hogy az általános iskola végére a tanulóknak egy átfogó képet kell kapni a magyar irodalomról, a világirodalomról és a kárpátaljai magyar irodalomról is, tehát ez a tanterv valószínűleg a határon túli magyar irodalomnak nagyon hangsúlyt fog szentelni.

Az 5. osztály számára összesen 52 óra áll rendelkezésre, heti 1,5 óra eloszlásban. A bevezető után, melyre 1 óra van szánva, nem a népdalok és a mesék világa, hanem a versek világa (6 óra) következik. Pozitívum, hogy itt már kárpátaljai költők gyermekversei is megjelennek. A népköltészet világára 8 óra, majd a mesékre és a mondákra 5-5 óra fordítható. A mondáknál kárpátaljai alkotások is jelen vannak.

A *Hősök az irodalomban* nevet viselő részben Petőfi Sándor *János vitéze* kap helyet, amire 9 óra van adva. Ezt követően 8 órában a prózai művekkel ismerkedhetnek meg a tanulók. Az utolsó rész után szintén a memoriterek és a kiegészítő/házi olvasmányokat találjuk.

Ez a tanterv már sokkal több regionális ismeretet tartalmaz, például már a memoriterek között kárpátaljai gyermekvers is található.

A hatodik osztályban szintén hasonló a helyzet. Összesen 52 óra használható fel, melyből 42 óra a tananyagra, 3 óra ellenőrző dolgozatra, 7 óra pedig a tananyag begyakorlására fordítandó.

A bevezetésre szánt egy óra után a bibliai történetekkel foglalkozhatnak a tanulók négy órában. Ezt követi 4 óra ráfordításával a mítoszok világa, majd 3 óra ad lehetőséget a népköltészet világának a bemutatására. 3 óra ad alkalmat a *Lúdas Matyi* megismerésére, és további két óra foglalkozik az irodalmi levéllel. 10 óra van biztosítva a Toldi megismerésére, majd további 5 óra a magyar irodalmi ifjúsági novellákra és regényekre.

A következő 5 óra a szülőföld, otthon, család témakörrel foglalkozik, a következő 5 óra pedig a világirodalmi művekkel.

Összességében ez a tanterv is hasonlít a 2017-hez, különbség viszont az, hogy mivel kevesebb óraszám áll rendelkezésre, így minden egyes témára kevesebb idő jut.

A hetedik osztály számára szintén 52 óra használható fel. Az első, bevezető óra után 5 óra ad alkalmat a görög mitológia megismerésére, majd 6 óra áll rendelkezésre a középkori irodalom bemutatására, majd 4 óra a reneszánsz, 5 óra pedig a reformáció ismertetésére. Ezt követően a barokk korra és a klasszicizmusra 6-6 óra jut, majd utolsóként 9 óra áll rendelkezésre a regények bemutatására.

Ez a tananyagjavaslat nagyon sok mindenben eltér a 2017-es tantervtől. Az első legszembeütőbb különbség az, hogy az irodalomtörténeti korszakokat logikusan próbálja bemutatni, a másik nagy különbség pedig az, hogy kisebb hangsúly jut a regényekre.

A nyolcadik osztály számára 52 óra ad lehetőséget a tananyag feldolgozására. A 2017-es tantervhez hasonlóan ebben a tantervben is a romantika korával ismerkedik meg először a tanuló, majd Mikszáth Kálmánig ugyanolyan témákat tartalmaz a 2021-es tanterv is, azonban kevesebb óraszámban. Míg a 2017-es tanterv utolsó tananyagai az a *Karácsonyi ének* és a *Tamás bátya kunyhója*, addig a 2021-es tanterv Jules Verne *Kétévi vakáció* és a George Bernard Shaw: *Pygmalion* c. alkotásokat tartalmazza, ami a korosztály számára sokkal alkalmasabbak, mint elődeik.

A 9. osztály számára szintén 52 óra áll rendelkezésre, A bevezetés után azonban nem a Nyugat, hanem előbb a francia szimbolista líra kap helyet 3 órával, majd Nyugat alkotói következnek: Ady Endre- 3 óra, Móricz Zsigmond- 4 óra, Babits Mihály- 3 óra, Kosztolányi Dezső- 3 óra, Juhász Gyula- 1 óra, Tóth Árpád- 1 óra, Karinthy Frigyes- 1 óra, József Attila- 3 óra, Radnóti Miklós- 2 óra.

A 20. század második felének magyar irodalmát a következő alkotókkal ismerteti a tanterv: Szabó Lőrinc, Nagy László, Weöres Sándor, Pilinszky János, Illyés Gyula- 2 óra.

A határon túli magyar irodalom sokkal nagyobb hangsúlyt kap, mint a 2017-es tantervben, Reményik Sándor, Tamási Áron, Kányádi Sándor, Wass Albert és Sütő András kapnak helyet. A kárpátaljai magyar irodalom bemutatására is nagyobb hangsúly jut, Kovács Vilmos és Vári Fábrián László munkásságát ismerheti meg a tanuló, csak már nem 2, hanem 3 óraszámban. Ez lehetőséget biztosíthat arra, hogy a tanulók a kárpátaljai balladagyűjtéssel és néprajzkutatással.

Ezt egy rövid világirodalmi kitekintés követi, majd a dráma 19. és 20. századi törekvéseiről tanulhat a 9. osztály, végezetül pedig a 20. század irodalmának a bemutatására is sor kerül.

Összegezve a három tantervet, a legelső, a 2005-ös bizonyult a legjobbnak, a másik két tanterv nagyon sok helyen összeszedetlen, nem következetes, és ami a dolgozatomból fontos, hogy nem fordít kellő figyelmet a regionális néprajzi ismeretek tanítására.

2. Tankönyvek

A tantervek bemutatása után szeretném ismertetni a Kárpátalján jelenleg használatos irodalom tankönyveket és megvizsgálni azt, hogy a népi kultúra hogyan és milyen mértékben jelenik meg a tananyag ismertetésében, továbbá néhány irodalmi mű kapcsán javaslatokat szeretnék tenni arra, hogy milyen feladatokkal lehetne a néprajzi ismereteket még jobban beemelni az irodalomóra keretei közé.

2.1. Tankönyv az általános iskola 5. osztálya számára

Az ötödik osztály számára Debreceni Anikó *Integrált irodalom (magyar és világirodalom)*¹⁰⁶ c. tankönyve ajánlott, mely már első olvasatra is sok népköltészeti tudást közvetít a tanulók számára. Tizenkét fő témakört tartalmaz ez a tankönyv. Az első témakör az irodalom kezdeteit mutatja be, aztán a könyvek világába vezeti be olvasóját. A harmadik témakör már világosan folklorisztikai témával foglalkozik, címe: A népköltészet világa.¹⁰⁷ Ebben a részben az ötödik osztályos tanulók a népköltészet fontosabb ismereteivel tudnak megismerkedni, megismerik a népköltészet fontosabb műfajait, nagy hangsúlyt fektetve a közmondásokra, a szólásokra és a találós kérdésekre.

Az egyik folklórműfaj, mellyel a kutatók a legtöbbet foglalkoztak, az a közmondás. Nagyon fontos ennek a tudásanyagnak az átadása, hiszen a szóbeliség alapján meg lehet állapítani egy-egy kultúra világképét.¹⁰⁸

Irodalomórán meg kell tanítanunk a közmondások jelentését. Például az *Egyszer volt Budán kutyavásár* című történet felidézésével több kérdést is feltehetünk:

-Miről szólt?

- Mondjatok olyan eseteket, amelyekre ráillik ez a mondás?

A következő feladatot is használhatjuk közmondások tanításakor:

Mit jelentenek az alábbi „fogas” szólások? Adj rövid magyarázatot!

1. *Kimutatja a foga fehérjét*

2. *Feni a fogát valamire*

3. *Otthagyja a fogát*

Vagy a következő feladat is igen hasznos lehet:

¹⁰⁶ DEBRECENI ANIKÓ: *Integrált irodalom (magyar és világirodalom) 5. osztály. Tankönyv az általános középfokú oktatási intézmények számára.* Lemberg, 2018, „Svit” Kiadó.

¹⁰⁷ DEBRECENI 2018:13.

¹⁰⁸ VARGYAS 1998: 214.

Egészítsd ki a szóláshasonlatot!

....., *mint a ma született bárány.*

....., *mint a tavalyi kos.*

Ritmikus játékokat is taníthatunk szólásokkal. Például:

4. Milyen gyerek vagy felnőtt az, aki:

a) *Nem fér a bőrébe*

b) *Elmenne a munka temetésére*

c) *Akinek a szeme se áll jól*

Ha van olyan közmondás, amelyet valamelyik tanuló nem ért, azt egy önként vállalkozóval megmagyaráztathatjuk. Végül pedig házi feladatként közmondásgyűjtéseket adhatunk a tanulóknak, amelyeket a szülőktől, nagyszülőktől, rokonoktól vagy ismerősöktől gyűjthetnek.

Ezt követően a népdalok világa kerül előtérbe: szó esik a katonadalokról, a bujdosó énekekről, illetve a népdalgyűjtőkről is.

Amikor a népdalokról, ezzel együtt a népzeneről tanulunk, a népi hangszereket (furulya, citera, hegedű, cserépsíp, pásztorkürt, stb.) is bemutatathatjuk a tanulóknak, ugyanis ez is hozzátartozik a témához. Például elmondható az a tanulóknak, hogy a 20. század közepéig a lakodalmakban a zenét cigánybanda szolgáltatotta.¹⁰⁹

Ezekben a részekben az új ismeretanyag közlése mellett a tankönyv olyan feladatokkal bíztatja az olvasót, ami a hagyományok megismerését támogatja, s közben az tanuló megtanulja felismerni a természeti képeket. Ilyen például a következő feladat: „*Keress népdalokat az interneten vagy a könyvtárban, melyben természeti kezdőkép szerepel!*”¹¹⁰

A következő nagy témakör a népmese bemutatását öleli fel. Az ötödik osztályos tanuló számára a tankönyv érthetően magyarázza, hogy mi a vándormotívum, kit nevezünk mesei hősnek, s mi a különbség a népmese és a műmese között.¹¹¹ Ebben a részben megjelenik a fogalommagyarázat: *A kiskakas gyémántfélkrajcárja*¹¹² c. mesében olvasható félkrajcár jelentése tisztázva van, illetve a régies kifejezésben használatos *szídd* is megmagyarázásra került.¹¹³ A hagyományos kultúrában a mesemondás hatalmas

¹⁰⁹ KÉSZ BARNABÁS 2018: 222.

¹¹⁰ DEBRECENI 2018:24.

¹¹¹ DEBRECENI 2018:26.

¹¹² DEBRECENI 2018:27.

¹¹³ DEBRECENI 2018:29.

jelentőséggel bírt, így a pedagógusnak fontos feladata a népmesék tanításakor a kárpátaljai népmese-gyűjtemények bemutatása is.¹¹⁴ Például Punykó Mária *Tűzoltó nagymadár*¹¹⁵ c. gyűjteménye beregújfalui meséket és mondákat tartalmaz, ezt a kárpátaljai gyerekeknek fontos lenne bemutatni.

A tankönyv a különböző mesei típusokat egyenként említi. Részletesen beszámol a mesei elemekről, mesei helyszínekről, mesehősökről, csodás elemekről stb.

A hősmeséknél, ami a tündérmesék egyik fajtájának tekinthető,¹¹⁶ a *Fehérlófia* c. mesét olvashatjuk. Megtudhatja az ötödikes tanuló, hogy melyik korszakból való ez a mese, mire utalnak a szereplők elnevezései, ezáltal a pedagógus a népköltészeti ismereteket is átadhatja a gyerekeknek. Ennél a tananyagnál is elolvashatjuk a magyarázatra váró szavakat, kifejezéseket, például: *griffmadár*: egy olyan szárnyas állat, amely a sas és az oroszlán keveréke.¹¹⁷

A népmesék típusainak bemutatása után a tanulók a népmese-gyűjtőkkel találkozhatnak, majd pedig más népek meséivel, például keleti mesékkal ismerkedhetnek meg.

A mesék után, minden fejezet végén vannak összefoglaló kérdések, de az ötödik osztályosok sokkal több kreatív feladatot igényelnének. Nem dolgoztatja, gondolkodtatja a tanulókat. Nem tesz fel érdekes kérdéseket, nem rajzoltat, ami véleményem szerint ötödik osztályban elengedhetetlen lenne. Munkáltató feladatként többet használnám a képzeletüket. Például:

- Képzeld el és írd le a csalódott ördögök párbeszédét a *Tündérszép Ilona és Árgyélus* tündérmesében, és találd ki neveket az ördögöknek.
- Le is rajzolhatják a jelenetet elképzelésük szerint.
- Házi feladatként mesegyűjtést is adhatunk, pl. Gyűjts mesecímeket!

Andersen meséi:

Grimm mesék:

Állatmesék:

Ki mondta, kinek, milyen mesében a következő idézetet?

¹¹⁴ KÉSZ 2016: 74.

¹¹⁵ PENCKÓFERNÉ 1993.

¹¹⁶ DEBRECENI 2018:40.

¹¹⁷ DEBRECENI 2018:47.

„—*De úgy van az felséges uram. Ha kell, holnap jelet is hozok arról, hogy igazam van.*”

A mese címe

Ki mondta?

Kinek?

A mindennapi élet kihívásaival próbálnak megküzdeni a mese hősei.

Nem csoda tehát, hogy a folklór ismeretében nagy szerepet játszanak a mesemotívumok. Ez által tudjuk igazán értelmezni a tanulókkal a folklór fogalmát, hiszen a mesékben nagyon sok folklórmotívum jelenik meg, amit ha nem tudunk értelmezni, érthetlenné válik a mese értelme is. Itt is látható, hogy a folklórelemek tanítása nélkül még a mesevilágot sem tudjuk igazán megérteni, ezért semmiféleképpen nem maradhat ki tanításkor a folklórelemek ismerete.

Arra is fel kell hívni a tanulók figyelmét, hogy bár a folklór kollektív alkotásokat hoz létre, mégis fontos az egyéniségek szerepe. Kérdezzük meg, ki mondta számukra kiskorukban a legélvezetesebben a mesét? Ismernek-e településükön mesemondót? Vagy mondanak még-e a szülők mesét, történeteket a gyermekeiknek? Ha igen, általában mi a leggyakoribb mese, amit említenek, elmesélnek?

A következő nagy fejezet a mondák világa. Ebben a részben külön lehet tanulni az eredetmagyarázó mondákról, amik egy-egy népcsoport eredetét, vándorlását, letelepedését mutatják be¹¹⁸, a történelmi és kultúrtörténelmi mondákról, amelyek bizonyos történelmi eseményeket, híres történelmi személyeket mutatnak be,¹¹⁹ a hiedelemmondákról, ahol természetfölötti lényekről lehet olvasni¹²⁰ és a vallásos legendákról, amelyek szentek életét bemutató történetek.¹²¹

Ennél a fejezetnél különösen nagy figyelmet kapnak a Kárpátaljához köthető mondák: *A munkácsi vár kútja*,¹²² *Mikes kútja*,¹²³ *A derceni hegy mondája*.¹²⁴ Ezek a mondák mind Keresztyén Balázs gyűjtései.

Az általános iskolai tananyagban kiemelkedő szerep jut a mondáknak.

¹¹⁸ DEBRECENI 2018:76.

¹¹⁹ DEBRECENI 2018:77.

¹²⁰ DEBRECENI 2018:77.

¹²¹ DEBRECENI 2018:77.

¹²² DEBRECENI 2018:83.

¹²³ DEBRECENI 2018:84.

¹²⁴ DEBRECENI 2018:85.

A *monda* szavunk a nyelvújítás korából való, a nép igaz történetnek, históriának, boszorkánymesének, ijesztő mesének nevezte.¹²⁵ Azokat a történeti mondákat, melyek ugyanazt a helyszínt vagy személyt mutatják be, mondakörnek szoktuk nevezni.¹²⁶ A vizsgált tankönyvben a Mátyás-mondakörrel is lehet olvasni.

A tankönyvünk *Mátyás királlyá választása és a Rákóczi virágai* című mondákat is megemlíti.

Nagyon fontosnak tartom, hogy a tanulók megismerkedjenek a *Rákóczi virágai* címen kiadott kárpátaljai és helyi mondákkal. Beavathatjuk őket abba, hogy II. Rákóczi Ferenc a kárpátaljai és a ruszin népmondákban fontos szerepet játszik, hiszen a fejedelem gyermekkorát Munkács várában töltötte. Innen már át kell térnünk a történelem egyes mozzanatira, ami már inkább a tantárgyak közötti kapcsolatra épül.

Fontos felhívunk a tanulók figyelmét a helyi mondák gyűjtésére is. Minden népnek, népcsoportnak, kisebb- és nagyobb közösségnek lehet saját mondája, és fontos, hogy ezeket a népköltészeti alkotásokat megőrizzük.¹²⁷

A következő részben arról olvashatunk, hogy a népköltészet és az irodalom hogyan hozható össze, Vörösmarty Mihály, Arany János, Mikszáth Kálmán voltak azok, akik bizonyos mondákat irodalmi alkotássá formáltak. Arany János a Csodaszarvas mondát *Rege a csodaszarvasról* c. művével szemléltette, melyben olyan versformát alkalmazott, ami a népköltészet egyik jellemzője.¹²⁸ Hasonló Tompa Mihály *Beregszász* c. elbeszélő költeménye, amelyben az alkotó Beregszász keletkezéséről szóló legendát vett alapul.¹²⁹

Ezt követően meseregényekkel ismerkedhetnek meg a tanulók (*Micimackó, Óz, a nagy varázsló, Pinokkió kalandjai, A kis herceg*).

Az elbeszélő költemények is megjelennek az ötödikes tankönyvben, Petőfi Sándor *János vitéz* c. alkotása sok olyan motívumot, jellemzőt és fogalmat tartalmaz, amely lehetőséget biztosít arra, hogy néprajzi ismereteket közvetítsünk és adjunk át a tanulóknak az irodalom órán. Ez az alkotás tele van népmesei elemekkel, különböző eseményekhez kötődő szokásokkal, mesterségekkel, köszönési formákkal, megszólításokkal, viseletekkel, s tökéletesen alkalmas arra, hogy ezen az elbeszélő költeményen keresztül közelebb hozzuk a gyerekeket a folklórhoz.

¹²⁵ DÖMÖTÖR 1998: 281.

¹²⁶ DEBRECENI 2018:88.

¹²⁷ GORTVAY 2005: 16.

¹²⁸ DEBRECENI 2018:96.

¹²⁹ DEBRECENI 2018:103.

Ebben az alkotásban nagyon sok olyan szó és kifejezés van, ami magyarázatra szorulhat a tanórán. Ilyen például: *suba, kőhajtásnyi, kökényszemű, serény, eped, pára, istentelenkedik, nem jobb a Deákné vásznánál, megszeppen, rossz csillagzat alatt született, olvassa a nyáját, petrence, pitvar, gulya, délibáb, préda, cudar, megered a nyelve, dolmány, nyakravaló, vásik rá a foga, Dárius kincse, szablya, akó, tusa, nincs ínyére, meghusángol, ütleget, zablá, megzaboláz, siheted, szűr (fn.), mérföld, fon (fn.), nyoszolya.* A tankönyvi szómagyarázatok mellett ezeket a kifejezéseket érdemes lehet képi megjelenítéssel is szemléltetni.

Ifjúsági regényként Molnár Ferenc *Pál utcai fiúk* c. alkotásával ismerkedhetnek meg a tanulók, aminek keretei között a népi játékokat lehet megismertetni a tanulókkal.

Gárdonyi Géza *Bűntárgyalás* c. novellája is tartalmaz néprajzi ismeretanyagot: be lehet mutatni a gyerekeknek általa, hogy mi az a tarisznya, mit nevezünk harasztnak, vagy éppen bugylibicskának, de Móra Ferenc írásaiban is megtalálhatóak olyan kifejezések, amelyek a gyerekek számára érdekesek lehetnek.

2.2. Tankönyv az általános iskola 6. osztálya számára

A hatodik osztály szintén Debreceni Anikó tankönyvét¹³⁰ használja, amely 2014-es kiadással található meg.

Ez a tankönyv kisebb egységeket különít el egymástól. A bevezető után a mítoszokkal és az eposzokkal ismerkedhet meg a tanuló. Ezt követően a Biblia kerül az előtérbe.

Fontos megismertetnünk más ősi vallási teremtéstörténeteket is az általános iskolákban, hiszen nem alakulhatnak ki másképp összehasonlítási képzetek a tanulóknál, ha nem ismerik az ősvallásról szóló mitológiákat. Ezáltal nemcsak a Biblia keletkezésének történetéről szerezhetnek tudomást, de tágabb világnézetük is kialakul a folklór megismerésével kapcsolatban.

Nagyon hatásosan meg lehet tanítani a diákokkal a Bibliát, a Kalevalát, a pogány magyar hitvilág történetét, ha játékosan tanítjuk. A Biblia tanításánál az életanyag, a téma,

¹³⁰ DEBRECENI ANIKÓ: *Integrált irodalom (magyar és világirodalom). Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 6. osztálya számára.* Lemberg, 2014, „Svit” Kiadó.

a cselekmény, az emberábrázolás, a világkép, a kompozíció kérdéseire összpontosulhat a figyelem.

Otthoni felkészülésre adható feladatok:

Gyűjts bibliai eredetű szólásokat, közmondásokat!

Készülj fel egy bibliai történet elmesélésére!

Keress a könyvtárban a Bibliáról szóló könyvet!

Ajánld társaidnak a Képes bibliát!

Rajzolj le egy bibliai jelenetet!

Órán alkalmazható feladatok:

Mi jut eszedbe róla? (kő- Dávid parittyája)

Szagold meg, tapintsd meg, ízleld meg behunyt szemmel az eléd tett anyagokat (sót, fűszert stb.)

Elevenítsd meg a képet!

Játszd el némajátékkal a történetet!

Légy a vízözönben hánykódó ember!

Emlékszel-e a teremtés sorrendjére? Jelezd számozással a helyes időrendet!

- állatok _____

- növények _____

- világosság _____

- ember _____

- égítetek _____

- égbolt _____

Keressétek a bibliai múlt és a jelen kapcsolatát a szólásokban!

Isten is megpihent a hetedik napon.

Mosom kezeimet.

Isten fizesse meg.

Jókedvében teremtett téged az Isten

Az Újszövetség tanításakor fontos megtanítanunk Jézus halála és feltámadása — vagyis a húsvéti ünnepről szóló történetet.

Itt tökéletesen be tudjuk építeni a folklórt az irodalomórába, ugyanis a húsvéhoz kapcsolódó népszokások ma is élnek még valamilyen formában Kárpátalján, s az ismertebb

népszokások mellett más szokásokat is bemutatunk a gyerekeknek. Elmondhatjuk, hogy a húsvét már a kereszténység előtt is ünnep volt, a pogány népek a tavasz kezdetét ünnepelték.¹³¹

A tanulóknak a következő feladatokat adhatjuk:

Válaszold meg röviden az ünnepről szóló kérdéseket!

- Mi a mozgó ünnep?
- Hogyan számítják ki a húsvét megünneplésének napját?
- Minek a közeledtét jelzi a húsvét?
- Mit ünnepel a zsidó vallás ezekben a napokban?
- Miről emlékezik meg a kereszténység húsvétkor?
- Milyen népszokások fűződnek a húsvéti ünnepekhez?
- Milyen húsvéti verseket ismernek településeiken?
- Meséljétek el, a ti családotok hogyan készül a húsvétra!

Ilyen és ehhez hasonló munkáltató feladatokra lenne szükség az általános iskolákban. Fontos még megtanítanunk, hogy a népszokásokhoz, vallási szertartásokhoz milyen ünnepek köthetők. Ezek is akár órán, de ha erre nincs idő, házi feladatként is tökéletes elsajátítása lehet a néphagyománynak. Például: a locsolkodás milyen népi hagyományait ismeri a tanuló. Járnak e még a településén locsolkodni, ha igen, hogyan zajlik ez? Rövid fogalmazás vagy házi dolgozatként is feladható. Vagy karácsony idején ismerik-e a betlehemes játékokat, tudják-e mi az, mi a pásztorjáték? Keressenek a könyvtárban ehhez kapcsolódó játékokat és esetleg el is játszhatják őket. És ezzel nem csak órai feladatokat sajátítanak el a tanulók, hanem a könyvtár tudatos és egyszerű használatát is képesek lesznek megtanulni.

A tanárnak tisztában kell lennie azzal a néprajzi körökben evidens szabályszerűséggel, hogy mindig fel kell hívni tanulókat a figyelmét az adott település, tájegység szokásanyagára. Azt kell előtérbe helyezni. Természetesen ez nem azt jelenti, hogy idegen anyagot ne tanítsunk, de arról mindig tudatosítsuk, honnan való.

A Biblia után egy elbeszélő költemény, Fazekas Mihály: *Lúdas Matyija* olvasható, itt a tanuló megtudhatja, hogy mit nevezünk vándormotívumnak, milyen az alkotás szerkezete, milyen nyelvezettel rendelkezik stb.¹³²

¹³¹ SZMOLYAN 2007: 101.

¹³² DEBRECENI 2014: 46.

A *Lúdas Matyi* c. elbeszélő költemény bemutatásánál a tanulók átfogó képet kaphatnak a falusi életről, a szokásokról. Az általános iskola 6. osztályában a *Lúdas Matyi* elbeszélő költemény tanításakor szintén nem kerülhetjük el a folklór ismeretét. A kárpátaljai tankönyvben bőven találhatunk színes illusztrációkat, szómagyarázatokat.

A *Lúdas Matyi*, a derék Fazekas Mihály hexameteres komikus eposza irodalmunk olyan remekműve, melynek nyelvezete határozottan, ízesen népi, ami a tanulók számára néha nehéz feladatnak bizonyul. Például a tanuló nem biztos, hogy tisztában van azzal a szóval, hogy *fitymálgat* vagy éppen azzal, hogy mit jelent a „*siheder*”. E szavak magyarázat és értelmezése nélkül nehezen tanulható lesz a mű.

Lúdas Matyi költője tehát a népmese, a közvetlen hang felé keresett kibontakozást az eposz válságából, s ez nagyszerűen sikerült is neki. Fazekas eposza szinte ízig-vérig mese, népi levegőt áraszt problematikája, világlátása azonban már teljesen modern, nem egyszerű tréfáról, hanem a társadalmi kérdések megoldhatatlanságáról van szó.

Ennél a tananyagnál ilyen feladatokat lehetne használni:

- Milyen előzetes ismereteid vannak erről a híres műről? (Alsó tagozatban)
- *Készülj fel rá, hogy orvos leszel! Mutatkozz be „beteg” osztálytársaidnak, s mindegyiknek javasolj valamilyen hasznos kúrát!*
- Honnan ismerhette Fazekas ennyire az orvoslás tudományát, a sok-sok „gyógyszert”? Mutasd be a népi gyógyászatot röviden!

1. Írd meg a 4. rész vázlatát úgy, hogy fejezd be az elkezdett mondatokat!

- Döbrögi most már valóban.....
- A lúd szót.....
- Ismét országos vásárt.....
- Előtte egy sihederrel
- Az alku lényege az volt,.....
- Matyi az újabb csel folytán.....
- Bár szinte hihetetlen, de.....

2. Mutass be egy vásári forgatagot! Használd a következő szavakat:

kofa, alkudozás, portéka, mustrálás, szabódik, kóstál, stand

Természetesen a népies kifejezéseket nem biztos, hogy a tanulók értik, ezért közösen lehetne őket akár ki is találni. De ha erre az óra keretein belül nincs lehetőség házi feladatként is feladhatjuk.

A következő témakör az irodalmi levéllel, Petőfi Sándorral és Arany Jánossal foglalkozik. Itt nagy hangsúly jut Arany János *Toldijának*. Az alkotás nagyon sok folklorisztikai elemmel van ellátva. A tanulók megismerkedhetnek különböző tárgyi eszközökkel (csoroszlya, bakacsin), népi mesterségekkel (juhász-bojtár), szólásokkal stb. A szereplők és a főhős, Miklós nagyon hasonlítanak a népmesei alakokhoz, ezen kívül az alkotás nyelve is népies, közvetlen, és azok a szóképek, amelyek megtalálhatóak a *Toldiban*, a falusi élettel kapcsolatosak.¹³³

Ezt követően a népköltészet világa következik. A tankönyv egy elég nagy részt szentel ennek a témakörnek, ahol a tanulók az ősmagyarok hitvilágáról, vallásáról olvashatnak, továbbá megtudhatják azt, hogy kit nevezünk sámánnak vagy táltosnak, illetve a népi imádságok és könyörgések is megjelennek, amit a kárpátaljai gyerekeknek bemutatathatunk, ugyanis Kész Margitnak köszönhetően rengeteg népi imádság maradt fenn vidékünkéről.

Az archaikus imák a szájhagyomány útján maradtak fenn, célja általában a bűnbocsánat-szerzés, vagy védekezés az ördög ellen.¹³⁴

Ennél a tanegységnél ismét gyűjtőmunkára ösztönözhetjük a tanulókat, nagyszüleiktől és a környezetükben élő idősektől gyűjthetnének imádságokat, különböző temetési énekeket, stb.

A regösénekek is megjelennek a tankönyven, s itt a regölést, mint népszokást is megismerhetik a tanulók ezáltal. A téli napforduló körüli időszak legarchaikusabb rítuséneke a *regösének*. A regölés az a *regüs* szóból eredeztethető, és már a középkori oklevelekben is előfordult., azonban a regösénekek csak a 19. század előtti nyelvemlékekből ismeretes.¹³⁵

Az első regösének-szövegeket is csak a 19. században jegyezték fel. Az érdeklődés viszont a századforduló körül egyre fokozódott iránta. Sebestyén Gyula 1902-ben a Magyar Népköltési Gyűjtemény IV. és V. kötetében adta közre gyűjtése eredményét, és külön monográfiát, szentelt a regösének történelmi eredetének.¹³⁶

A népballada fontosabb jellemzőinek bemutatása után a *Kőműves Kelemenné* története olvasható, aztán pedig egy kárpátaljai, tiszaujhelyi népballada is feltűnik *Két kápolnavirág* címmel, ami véleményem szerint figyelemfelkeltő lehet a gyerekeknek,

¹³³ HORVÁTH 1967: 233.

¹³⁴ KÁLMÁNY 1881.

¹³⁵ Dr. BÉKÉSI 1999:118-125.

¹³⁶ Dr. SEBESTYÉN GYULA. *Regös-énekek*. Budapest, 1902.

ugyanis olyan helyről való az alkotás, ahol talán már ők is jártak. Itt világosan látszik, hogy a tankönyv igyekszik a regionális néprajzi ismereteket beemelni az irodalomoktatásba.

Nemcsak kárpátaljai népballadákat, hanem más népek balladáit is megtalálhatjuk a tankönyvben, *A hármás varázsfű* c. ruszin népballadát olvashatja el a 6. osztályos tanuló.

A tanulóknak elmondhatjuk, hogy a balladáról minden nép szinte máshogyan gondolkodik, ezáltal pedig minden népnek a balladája eltér a másik nép balladájától.¹³⁷

A következő témakör a lírai versekkel foglalkozik. Petőfi Sándornak központi szerep jut, ami tökéletesen alkalmas lehet a néprajzi ismeretek bemutatására. Petőfi költészete tele van olyan elemekkel, ahol magyar tájakat mutat be, ezáltal magyar foglalkozásokról, szokásokról tanulhatnak a gyerekek.

Megemlíthetjük a gyerekeknek a *Szülőföldemen* c. alkotást is, ahol különböző népi játékokról, például a fűzfasípról vagy a nádparipáról is hallhatnak.

Ha például a *Családi kör* c. verséről van szó, akkor a tűz jelentéséről is beszélhetünk: a családi élet központját jelentette.¹³⁸

József Attila és Kosztolányi Dezső alkotásai is megtalálhatóak, ezt követően pedig a novellák következnek.

A népies irodalom egyik kiemelkedő alakjának, Mikszáth Kálmánnak novellái mindamelllett, hogy érdekesek, nagyon sok tájleírást, és hagyományismerttetést tartalmaznak. *A Néhai bárány*, *Bede Anna* tartozása és a *Jó palócokban* igen sok folklórelem felfedezhető és megtanítható az iskolákban.

Kérhetjük a tanulóktól, hogy keressenek folklórelemeket az alkotásokban.

Témái: igazi *realista* íróként az életből merítette, gyermekkora színhelyei és alakjai jelenek meg a paraszttárgyú elbeszéléseiben. Ábrázolásmódja: sajátos romantikával átszótt népiesség, mely Aranyéra és Jókaiéra emlékeztet. Alapja: a nép iránti mély rokonszenv, akiket alapjaiban jónak lát, mert még nem rontotta meg őket a civilizáció. Egyszerű emberek megnyilvánulásaiban a nemzet alapvető jellemvonásait látja.

Mikszáth műveiben helyt kapnak különféle *babonaságok* is, mint egy ősi világszemlélet maradványai, melyek csak töredékekben képviseli a hajdani világregndet. A következő hiedelmekre történik konkrét utalás:

— *a fekete szín — a gyász és a tisztátalan erő jel;*

¹³⁷ VARGYAS 1976: 54.

¹³⁸ BALÁZS 2007: 19.

- *a kilenc szám — a teljesség (3x3) jele, varázsszám;*
- *a kút — az alvilág bejárata;*
- *ha az olló a földbe szúródik — vendég érkezik;*
- *ha az ereszre szarka száll — vendég érkezik;*
- *nyúl fut keresztbe az úton — szerencsétlenség történik;*
- *négylevelű lóherét találni — szerencsés esemény következik be;*
- *a felhők elé harangozni — eltéríteni a vihart, jégesőt;*
- *elégetni a Szent Mihály lovát (azaz a halottas kocsit) — esőt előidézni;*
- *valakire mosni — szerelmessé tenni;*
- *fokhagymával keresztet rajzolni az ajtóra — a rontást elűzni;*

A nyelvi szinten megnyilvánuló folklórelem, mint a közmondások, szólások is igen gyakran felfedezhetőek Mikszáth Kálmán műveiben. Ilyenek:

- *„Senki se evett bolondgombát”*
- *kiönti, mint az ürgét*
- *„Nem vétek én a légynek sem”*
- *„(...) lehet az öregnek is tarka macskája...”*
- *„Ki sokat ácsorog a bíró udvarán, pöre van az olyannak”*
- *„(...) ami egyszer karika, gurul az”*
- *„(...) elnyomta a buzgóság (...)”*

Népies szófordulatok:

- *színét se látta;*
- *ejnye, no;*
- *bízást;*
- *mindent visszajárul tett;*

Nyelvjárási alakok:

- *grammatika: vész (veszik).*
- *fonetika: röstelkedik, nádorispány, biz' a iszen, lassankint, szilajan.*

Népmesei, népköltési fordulatok:

- *„Kend az erős hatalommal ment ellene, most én megyek a gyenge (...), és a fufang lesz a fegyverem.”*

— „(...) arany rácsból etetnék, rózsza levelével, ezüst vályúból itatnák a góizoni szent kút vizével (...)”

— „(...) könnyhullatásával még tisztábbra mosta (...)”

— „(...) majd kisírja két ragyogó szemét (...)”

— „(...) szép a mennyasszony, akár a gyöngye majoránna (...)”

— „(...) holló, varjú lesz megsiratója, temető árka lesz pihenő ágya”.

Ezek a folklórelemek is azt bizonyíthatják, hogy a játékos tanulás igen érdekes lehet a tanulóknak. Maguk is gyűjthetnek akár régi akár új közmondásokat, szólásokat és összevethetik őket. Nem lesz nagy a különbség, csupán a szófordulatok és a népies nyelvhasználat változhat, de az értelme mindig ugyanaz marad. Ezáltal a tanulók könnyebben elsajátítják a folklórműfaj egyes elemeit.

De nem csak Mikszáth költészetében található népköltés, hanem Arany, Tompa, Petőfi és Ady költészetében is megtalálhatjuk a népies jellemvonásokat. Ha ezeket a motívumokat figyelmen kívül hagyjuk az oktatásban, nem érünk el látványos elemeket a folklórtanításban sem.

Móra Ferenc *Kincskereső kisködmön* c. alkotása segít a tanulónak megismerni a szücs mesterségét, és a régi családmodellek felépítését.

Karinthy Frigyes, aki a Nyugat első nemzedékének kiemelkedő alkotója volt, a *Tanár úr; kérem!* c. művével tökéletesen bemutatja a 20. századi iskolai életet.

Móricz Zsigmond több művében is bemutatja a népi-paraszti világot, a pusztai életet, a parasztokat, a babonás falusi embereket. Kérhetjük a tanulóktól, hogy keressenek az adott műben hiedelmeket, babonákat.

A tankönyv következő részében Mark Twain ifjúsági regénye, a *Tom Sawyer kalandjai* kaptak helyet.

Ezt követően, legutolsó tananyagként szintén magyar irodalmi alkotás következik, a 20. századi magyar irodalom egyik legnagyobbja, aki a népi hagyományt előszeretettel vitte bele alkotásaiba, Csukás István *Keménykalap és krumpliorr* c. regénye olvasható.

2.3. Tankönyv az általános iskola 7. osztálya számára

A hetedik osztály szintén Debreceni Anikó *Integrált irodalom (magyar és világirodalom)* c. tankönyvét használja.¹³⁹

A tankönyv elején az irodalom szerepéről olvashatunk, ebben a részben az irodalom alakulásáról is sokat megtudhat a tanuló. Itt időt szentelhetünk arra is, hogy a néprajz fontosságáról is beszélünk, különböző költőkön, írókon és alkotásokon keresztül. Ezt követően egy nagyobb rész foglalkozik a Homéroszi eposzokkal, a trójai mondakörrel, majd az Iliász és az Odüsszeia következik.

A középkori magyar irodalom bemutatása következik. Itt térünk ki Szent István király intelmeire, majd pedig a legendákra. Itt bemutathatjuk a tanulóknak a vallásos legendákat, s a népi vallásosságot is, melyet a vallásgyakorlás útján történő ismeretterjesztés jellemez.¹⁴⁰ Amikor a népi imádságról beszélünk, elmondhatjuk, hogy ez a műfaj az elveszett középkori szakrális szóbeli költészetünk bizonyítéka.¹⁴¹

A magyar nyelvű legendák közül Szent László legendájáról és a Szent Gellért legendájáról olvashatunk többek között.

A nyelvemlékek bemutatása is helyet kapott, ami tökéletesen alkalmas lehet a magyar nyelv történetének a bemutatására. A nyelvemlékeink bemutatásánál a tankönyv az *Ómagyar Mária Siralom* c. alkotást említi. Amikor erről a témáról beszélünk, akkor elengedhetetlen a népi imádságok ismerete, így ejthetünk néhány szót ezekről az imádságokról is.

Mivel ez a témakör a vallást, a hitvilágot mutatja be főként, nyugodtan kitérhetünk a Bibliára is.

A reneszánsz rövid bemutatása után Janus Pannonius és Tinódi Lantos Sebestyén élete olvasható, majd a reformáció és Heltai Gáspár fabulái következnek. Itt adhatunk rövid feladatokat:

- Írj egy rövid fabulát!
- Rajzold le az órán olvasott fabula szereplőit!

A tankönyv a következő részben Bornemisza Péter életével foglalkozik és a *Siralmas énnéköm* c. alkotásával. Fontos a gyerekeknek ezt az alkotást bemutatni, ugyanis ez a vers Huszt várában keletkezett, tehát tudnak valahogyan kötődni az alkotáshoz, valamint a vers műfaja búcsúvers, ami nagyon hasonlít a népi bujdosó énekekhez.

¹³⁹ DEBRECENI ANIKÓ. *Integrált irodalom (magyar és világirodalom)*. Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 7. osztálya számára. Lemberg, „Svit” Kiadó, 2015.

¹⁴⁰ BARTHA 1998: 495.

¹⁴¹ <https://mek.oszk.hu/05200/05255/html/> (Letöltés dátuma: 2023. 05. 08.)

Ezt követi Balassi Bálint élete, majd hazafias és szerelmi és istenes költészetének a bemutatása.

A következő nagy rész a barokkal foglalkozik, majd Zrínyi Miklós élete és a *Szigeti veszedelem* következik. A *Szigeti veszedelem*ben nagyon sok hiedelem található, ezért a tanulókkal közösen, vagy akár egyéni munka keretein belül is kereshetünk hiedelmeket. Pl.: *az elesett vitézek lelkét angyalok viszik az égbe.*¹⁴²

A tankönyv következő részében a 19-20. századi írók történelmi alkotásai olvashatók, először Gárdonyi Géza *Egri csillagok* c. regénye. Ebben az alkotásban rengeteg régies szó található, amit a gyerekek lehet, hogy nem értenek. Ezeket érdemes megmagyarázni. Ilyen szavak például: *almárium, angyalbőr, arasz, bélpoklos, bocskor*, stb.

A kuruc kor költészetébe beletartoznak a vitézi költemények, a bujdosó- és szegénylegény énekek. Mivel a kuruc költészet a népköltészet része, ezért ez a téma is alkalmat nyújt a néprajzi ismeretek bemutatására.

Mikes Kelemen és a *Törökországi levelek* következnek. A tankönyvben a 77., a 88. és a 107. levelek olvashatóak, és többek között szó esik a szüretéről. A szüret a 18-19. század folyamán valamilyen jeles naphoz kötődött. Általában összegyűltek az emberek és munka után szüreti multságokat tartottak.¹⁴³ A következő feladatokat adhatjuk a tanulóknak:

- *Gyűjtsd össze, hogy milyen népszokások tartoztak a szürethez!*
- *Milyen népdalokat ismersz, ami a szürethez kapcsolódik?*
- *Kérdezd meg nagyszüleidet, ők hogyan szüreteltek!*

A francia klasszicista dráma után a magyar felvilágosodás és vele együtt Csokonai Vitéz Mihály élete és alkotásai következnek. Először a *Zsugori uram* c. vers olvasható, amely sok tájszót tartalmaz. A tankönyv megjelenít olyan feladatot, ami a szólásokhoz és közmondásokhoz kapcsolódik: *Gyűjts szólásokat és közmondásokat a fősvény emberről!* Mi is kibővíthetjük ezt a feladatot, például: *Gyűjts pénzzel kapcsolatos közmondásokat!*

A *Reményhez* c. vers után is találhatunk egy feladatot, ami a szólásokhoz kapcsolódhat: *A remény hal meg utoljára - tartja a mondás. Értelmezd a jelentését és a lírai ént* *lélek-állapotát ennek ismeretében!*

¹⁴² <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Spenot-a-magyar-irodalom-tortenete-1/ii-kotet-a-magyar-irodalom-tortenete-1600-tol-1772-ig-EF9/barokk-kb-1600kb-1772-10EC/a-barokk-irodalom-hoskora-kb-1640-kb-1690-1184/fonemesi-udvari-irodalom-1192/23-zrinyi-miklos-ban-imre-11A4/a-szigeti-veszedelem-11BD/> (Letöltés dátuma: 2023. 05. 08.)

¹⁴³ <http://mek.niif.hu/02100/02152/html/07/163.html> (Letöltés dátuma: 2023. 05. 08.)

Berzsenyi Dániel életének a bemutatása után a *Közelítő tél* c. elégiát olvashatjuk., majd az utazási regényeken belül a tanuló megismerheti a *Robinson Crusoe* c. alkotást, majd Jonathan Swift *Gulliver utazásai* c. regénye következik.

A tankönyv végén tudáspróba található, azonban ezekben a feladatokban a néprajzi kultúra nem jelenik meg.

2.4. Tankönyv az általános iskola 8. osztálya számára

A nyolcadik osztály számára Debreceni Anikó *Integrált irodalom* tankönyve használatos.¹⁴⁴

A tankönyv bevezető része után, ahogyan a tantervben is van a romantika világának a bemutatása található.

Mikor Kisfaludy Károly tájképeiről beszélünk, akkor a természeti képek megjelenését összekapcsolhatjuk a népdalokban megjelenő természeti képekkel.

Amikor Lotz Károly festőről olvasunk, akkor megtudhatjuk, hogy alkotásait a népelet inspirálta. Ennek kapcsán a tanulóknak adhatunk olyan feladatokat, amiben bemutatják a pásztorok, a betyárok vagy éppen a halászok életét.

A romantikával a tankönyv nagyon hosszan foglalkozik, a tanterv ennek ellenére nem ad rá sok órát.

Amikor Heinrich Heine *Mint egy virág olyan vagy...* c. alkotásával foglalkozunk, akkor nem hanyagolhatjuk el a virágszimbólumok bemutatását sem. A következő feladatokat adhatjuk a tanulóknak:

1. A virág a szerelem ősi jelképe. Kapcsoljátok össze a virágneveket a hozzájuk fűződő szimbolikus jelentéssel!

1. Liliom
2. Rózsa
3. Viola
4. Rozmaring
5. Gyöngyvirág

¹⁴⁴ DEBRECENI ANIKÓ. *Integrált irodalom (magyar és világirodalom). Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 8. osztálya számára.* Lemberg, „Svit” Kiadó, 2016.

a) A középkorban a rózsa mellett a legnépszerűbb kerti virág, a szüzesség és a tisztaság szimbóluma. A parasztkertek kedvelt, dísznövénye. A népi gyógyászat rovarcsípések és sebek, kelések gyógyítására használja. (liliom)

b) Évszázadok óta a szerelem szimbolikus virága. (rózsa)

c) Virágénekekben és népdalokban gyakran előfordul asszonyok, lányok kedveskedő megszemélyesítéseként vagy a szeretett nő megszólításaként. (viola)

d) A menyasszonyi koszorú legfontosabb virága volt. Némely vidéken e virággal a kezükben mennek az asszonyok és a leányok a templomba, s a szertartás alatt szagolgatják. (rozsmaring)

e) Erdeinkben őshonos virág, a parasztkertek kedvelt dísznövénye, tavasszal virágzik. A liliomhoz hasonlóan a szüzesség és a tisztaság jelképévé vált. A virágénekekben, majd a népi lírában szerelmi szimbólum, általában a kedves leány megszólítása. (gyöngyvirág)

Kölcsey Ferencnek köszönhetjük a nemzeti irodalom megteremtését, próbálta műveibe a népies hangvételt belevinni, így nagy szerep jutott neki a romantika előkészítésében. A tankönyvben a *Himnusz*, a *Huszt* és a *Parainesis Kölcsey Kálmánhoz* c. munkái mellett a *Nemzeti hagyományok* c. írása is megtalálható. A tanulókkal a mű elolvasása után átbeszélhetjük, hogy szerintük szükség van a 21. században az eredeti folklórműfajok megismerésére, és ha igen, akkor miért. A tanulók csoportos kiselőadásokat készíthetnek a következő témakörökben: *A magyar népdal; Népballadánk gazdagsága, különös tekintettel az archaikus balladákra; A népmondák sajátosságai és osztályozásuk; A kárpátaljai népmondahagyomány; A népmese jellemzői sajátosságai és legfontosabb csoportjai; A kárpátaljai népmese gyűjtés; Az archaikus ima; A magyar népszokások; Településünkön ma is élő népszokások* stb.

A tankönyv ezt követően Vörösmarty Mihály életével és egyes alkotásaival ismerteti meg a 8. osztályos tanulót, s az előző témakörhöz hasonlóan, Csokonainál is megemlíthetjük a népiességet. Nagyon hosszan mutatja be a könyv a *Csongor és Tünde* c. alkotást, s a mű elemzése után az egyik feladat arra kéri a tanulót, hogy a műben előforduló népmesei motívumokat keresse ki.

A következő nagy témakör: *Irodalmunk a szabadságharc idején és az azt követő időszakban*. Itt a márciusi magyar forradalom után a tankönyv megmagyarázza a következő fogalmakat: *folklor, folklorizáció, folklorizmus, népiesség*, s ez egyfajta előkészítése a következő témakörnek, ami a nemzeti kultúra és a népies irodalom bemutatására törekszik.

Pozitívum, hogy a népies stílus jellemzőit összefoglalja a tankönyv egy rövid táblázatban, majd több feladat is kapcsolódik ehhez a témához. ű

Petőfi Sándor életének a bemutatása után a munkásságát ismerheti meg a tanuló a népiesség jegyében, s mivel a tankönyv nem kínál feladatokat a tanulóknak a népiesség és Petőfi viszonyával kapcsolatban, ezért a következő feladatokat adhatjuk még pluszban:

- *Szerinted Petőfi Sándor melyik verse tartalmaz a legtöbb népi motívumot?*
- *Milyen népi foglalkozásokról lehet Petőfi verseiben olvasni? Mutass be egyet!*

Mivel Arany János is a népiesség jegyében alkotott, ezért az ő műveiben is fellelhetők a folklór elemei. A tanulókkal megismertethetünk olyan Arany-alkotásokat is, amelyek nincsenek benne a tankönyvben, például a *Rózsa és Ibolya* c. verse, ami lényegében egy népmese versbe szedése.

A tankönyv következő része a regények világába kalauzolja el a tanulókat, Jókai Mór *A kőszívű ember fiai* c. regénye kerül bemutatásra, ezt követően pedig a realizmus a téma.

A következő nagy rész Mikszáth Kálmán életével, munkásságával és alkotásaival foglalkozik, s ahogyan már dolgozatomban említettem, sok folklórelemmel lehet találkozni írásaiban.

A tankönyv végén Charles Dickens és Harriet Beecher Stowe fő művei olvashatók.

2.5. Tankönyv az általános iskola 9. osztálya számára

A 9. osztályos tankönyv Debreceni Anikó *Integrált irodalom* tankönyve, amely 2017-ben jelent meg.¹⁴⁵ Ez a tankönyv főként a 19. század második felének és a 20. századnak a magyar és világirodalmát hivatott bemutatni. A korszak fejezeteiben egyes korszakok művészeti törekvéseiről, egyes műfajokról és alkotásokról lehet érdekes dolgokat olvasni. Emellett a tankönyv foglalkozik a határon túli magyar irodalommal is.

A tantervhez hasonlóan a tankönyv is 21 fő fejezetre osztható fel, s itt is ugyanazok a témakörök találhatóak, mint a tantervben is.

Először világirodalmi alkotókkal lehet találkozni a tankönyvben, majd ezt követően a *Nyugat* és korának a bemutatása kap helyet. Ady Endre művei szerepelnek az első helyen, amelyekben találhatunk népies jellemvonásokat. Ezt követően Móricz Zsigmond élete és

¹⁴⁵ DEBRECENI ANIKÓ. *Integrált irodalom (magyar és világirodalom). Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 9. osztálya számára.* Lemberg, „Svit” Kiadó, 2017.

művei olvashatóak. A tankönyv említést tesz Móricz Zsigmond népdal- és népmese gyűjtő munkájáról, ami a Kisfaludy Társaság kezdeményezésére jött létre.

A következő nagyobb egységben a nyugat lírikusairól és alkotásaikról lehet olvasni: Babits Mihály, Kosztolányi Dezső, Tóth Árpád, Juhász Gyula, Karinthy Frigyes József Attila.

József Attila 1929-ben írt verse, a *Betlehemi királyok* megidéznek a betlehemi pásztorjátékokat, illetve a népi játékok hangulata is megjelenik a versben. A tanóra keretein belül, vagy akár házi feladatnak adva is felidézhetjük a betlehemezésre jellemző vonásokat, vagy akár megjelenhet a drámajáték: a gyerekek el is játszhatják a versben leírt cselekményt.

Ezt követi a Nyugat harmadik nemzedékének a bemutatása Radnóti Miklós életének és munkásságának a bemutatásával.

Bemutatásra kerülnek egy külön fejezetben belül a népi mozgalom írói, ahol Illyés Gyula életének ismertetése is helyet kap.

Nagy László, aki a régi paraszti életet próbálta műveiben ábrázolni, szintén megtalálható a 9. osztályos tankönyvben. Az *Adjon az Isten* c. verse költői hitvallásának tekinthető, azonban nagyon hasonlít a folklórban megtalálható köszöntőkhöz is.

Ezt követően világirodalmi kitekintés következik, megismerheti a tanuló az avantgárd jellemzőit, Guillaume Apollinaire munkásságát, illetve Ernest Hemingway nagyszerű alkotását.

Ezt követően a határon túli magyar irodalom bemutatása kap helyet. Tamási Áron *Ábel a rengetegben* c. regénye után Kovács Vilmos *Verecke* c. verse és Vári Fábrián László *Útban Törökország felé* c. verse olvasható. A regionális néprajzi ismeretek szempontjából pozitívum, hogy Vári Fábrián László folklorisztikai gyűjtőmunkájáról is szó esik.

A tankönyv végén feladatlapok, majd pedig kiegészítő olvasmányok találhatóak.

Összegezve a kárpátaljai általános iskolai irodalom tankönyveket, témák tekintetében összekapcsolhatóak a tantervekkel, azonban az irodalom oktatására szánt óraszámokhoz viszonyítva egy-egy témára sokkal több idő kellene, mint amennyi a tanterv szerint arra fordítható.

A néprajzi ismeretek megjelenésével kapcsolatban elmondható, hogy az egyes művek bemutatásánál nem fordítanak kellő figyelmet a hagyományok bemutatására, és nagyon kevés helyen jelennek meg olyan feladatok, ahol a folklór is bekapcsolódhatna az irodalomba.

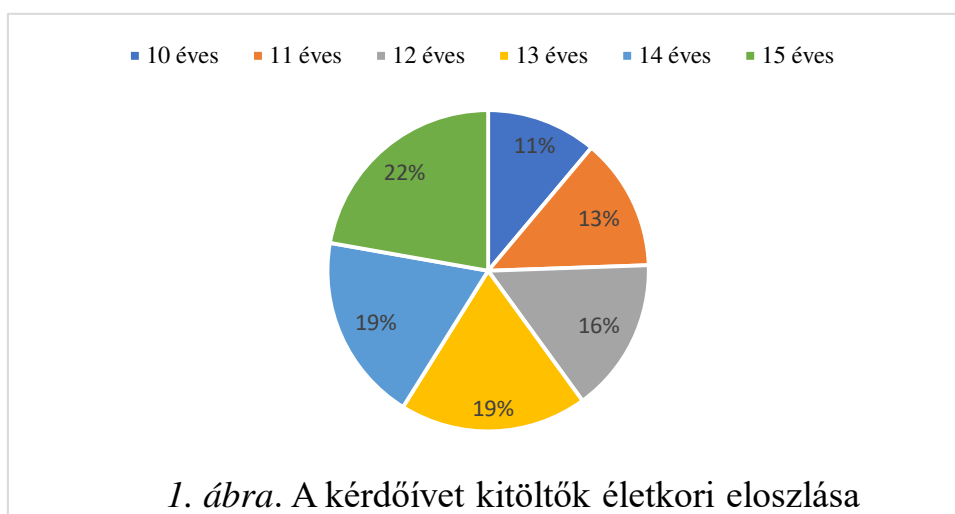
IV. A KÉRDŐÍVEK KIÉRTÉKELÉSE

Dolgozatomhoz egy online kérdőívet készítettem, amit kárpátaljai általános iskolásokkal tölttettem ki. A kérdőívvel arra kerestem a választ, hogy a kárpátaljai gyerekek milyen keretek között találkoznak a népi kultúrával, továbbá az irodalmi alkotásokban megjelenő népi hagyományokat, foglalkozásokat stb. mennyire ismerik.

A kérdőív összesen 25, 10 zárt- és 15 nyitott kérdésből áll. Az első hat kérdésben a kitöltő személyére vonatkozó adatokra kérdeztem rá: a kitöltő neme, életkora, iskolája, anyanyelve, illetve az a nyelv, melyen a tanulmányait folytatja.

A következő kérdések arra vonatkoztak, hogy a kitöltő részt vesz/vett-e valamilyen népi foglalkozáson, és ha igen, akkor milyenen. Az utolsó nagyobb egységben arra kerestem a választ, hogy a gyerekek szerint mi tartozik bele a népi kultúrába, mit tudnak a népmeséről, illetve milyen néprajzi ismeretekkel találkoztak az irodalomórákon, s mennyire foglalkoznak velük a tanóra keretein belül.

A 90 kitöltő nemek közötti eloszlása 72-28%, tehát 63 lány és 27 fiú töltötte ki az űrlapot, az életkori eloszlást az *1. ábrán* szemléltetem.

A kérdőíveket 12 ötödik osztályos, 11 hatodik osztályos, 20 hetedik osztályos, 20 nyolcadik osztályos és 27 kilencedik osztályos tanuló töltötte ki a következő iskolákból:

- Beregszászi Mikes Kelemen Líceum: 16 db.
- Nagydobronyi Református Líceum: 27 db.
- Péterfalvi Református Líceum: 27 db.
- Tiszabökényi Gimnázium: 7 db.
- Fertősalmási Gimnázium: 7 db.

- Péterfalvi Középiskola: 6 db.

A kitöltésben résztvevő tanulók magyarul folytatják tanulmányaikat, 97% vallotta magát magyar anyanyelvűnek 3% pedig ukrán anyanyelvűnek.

A 8. kérdésben arra voltam kíváncsi, hogy az óvoda és az elemi osztályok éve alatt a gyerekek részt vettek-e valamilyen népi foglalkozáson és az derült ki, hogy a kitöltők mindegyike részt vett valamilyen alkalmon, többek között: néptánc, népi hangszer, tojásfestés, népi ének. A 9. kérdés szintén népi foglalkozásokra, szakkörökre irányult, csak most azt kérdeztem a kitöltőktől, hogy jelenleg részt vesznek-e valamilyen alkalmon. A válaszadók 76%-a igennel, 24%-a nemmel válaszolt. Ki igennel válaszolt, az néptánc és népi ének foglalkozásokon vesz részt jelenleg is.

Arra a kérdésre, hogy mi tartozik bele a népi kultúrába, a következő válaszokat kaptam: magyar versek, népi ruhák, népviselet, néptáncok, népdalok, bútorok és különböző használati tárgyak.

A 11. kérdés a kitöltők népmesei ismereteire irányult, s a válaszadók mindegyike elmondta a népmeséről, hogy szájról-szájra terjedő történetekről van szó. A következő kérdés segítségével megkérdeztem a tanulókat arról, hogy milyen mesékkel találkoztak irodalomórán, és azok a mesék érkeztek be válaszként, melyeket a tanterv is kér az általános iskolás tanulóktól.

Arra is kíváncsi voltam, hogy az irodalomórán milyen ünnephez kapcsolódó szokásokkal szoktak találkozni, és ezeket a válaszokat kaptam: *Advent, karácsony, Miklós napja, farsang, húsvét, Luca nap, májusfa állítás, regölés, locsolkodás.*

Ezekből a válaszokból látható, hogy a pedagógusok fektetnek hangsúlyt az irodalomóra keretein belül a néprajzi ismeretek átadására is.

A 15. kérdés egy konkrét irodalmi alkotásra, a *János vitéz* c. elbeszélő költeményre vonatkozik, arra kerestem a választ, hogy a tanulók szerint milyen néprajzi ismeret van Petőfi alkotásában, és pozitívan tapasztaltam, hogy a tanulók tudnak példákat mondani a néprajzi elemekre: a pásztorkodás, a juhász, a boszorkányok, a népi élet jellemzőinek a bemutatása jutott a kitöltők eszébe a *János vitéz* kapcsán.

Megkérdeztem még azt is, hogy kinek a költészetében ismerik még fel a népi hagyományt, s a legtöbben Arany Jánost és Petőfi Sándort írták, de volt, aki Illyés Gyulát is megemlítette.

A 17. kérdésben rákérdeztem arra, hogy az irodalomórán ki szoktak-e térni a néprajzi ismeretekre, s erre a kérdésre 78% igennel, 22% pedig nemmel válaszolt.

Arra a kérdésre, hogy miért fontos ismerni a nemzeti hagyományainkat, többek között a következő válaszok érkeztek:

- hogy jobba ismerjük a nyelvünket
- mert ez teszi ki kultúránk egy részét
- a tudás elengedhetetlen része
- példát tudunk mutatni másoknak
- hogy tudjuk, hogyan éltek az őseink
- mert múlt nélkül nincs jövő
- mert a hagyományaink ismerete nélkül nem tudhatjuk, hogy hova tartozunk
- hogy majd mi is tovább tudjuk adni hagyományainkat
- mert így erősödik az identitástudat

Az utolsó hét kérdésben konkrét kifejezésekre, fogalmakra kerestem a választ. Az egyik feladatban arra voltam kíváncsi, hogy a gyerekek ismerik-e a *pitvar* kifejezést, ami az udvarról vagy a tornácról nyíló helyiségeket jelentette a régi parasztházakban,¹⁴⁶ és többen úgy magyarázták, hogy az volt régen az előtér, ami az udvarra nézett.

A következő kifejezés a János vitézhez kapcsolódik: *Olvassa a nyáját*. A válaszadók szinte mindegyikének érthető ez a fogalom, tehát *megszámolja a nyáját*. A *megered a nyelve* szólást is ismerték a tanulók, mindenki tudott a kérdőívben szereplő kérdésre válaszolni. Voltak olyan feladatok is, ahol képek alapján kellett felismerni bizonyos néprajzi ismeretekhez kapcsolható dolgokat. Összesen négy ilyen képet használtam a kérdőívben: *nyoszolya*, *szűr*, *gulya*, *suba*, és azért választottam ezeket, mert ezek feltűnnek az irodalmi alkotásokban is.

Ezeket a feladatokat és a beérkező válaszokat a következőkben ábrák segítségével ismertetem. **Mi látható az alábbi képen?**

147

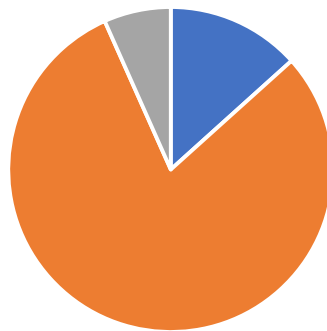
¹⁴⁶ BALÁZS 2007: 12.

¹⁴⁷ <https://mandadb.hu/tetel/629830/Nyoszolya> (Letöltés dátuma:2023. 05. 10.)

Milyen ruhadarab látható az alábbi képen?¹⁴⁸ Jelöld a helyes választ!

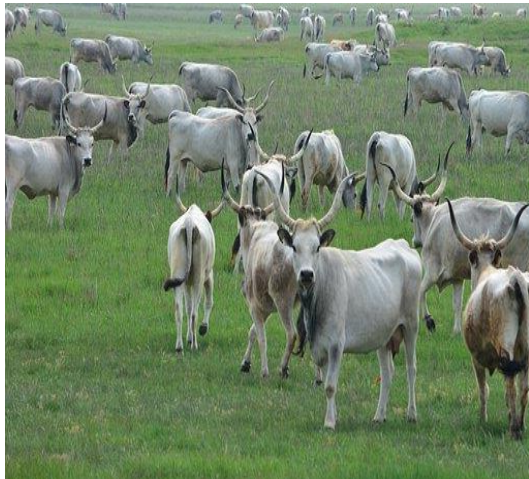

3. ábra Beküldött válaszok

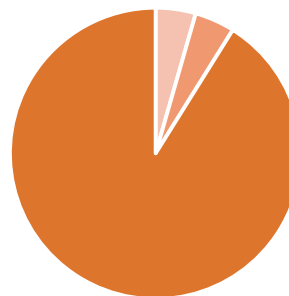

■ gulya ■ suba ■ szablya ■

Mi látható az alábbi képen?¹⁴⁹ Jelöld a helyes választ!

4. ábra Beküldött válaszok

■ nyoszolya ■ szúr ■ gulya ■

Mi látható az alábbi képen?¹⁵⁰ Jelöld a helyes választ!

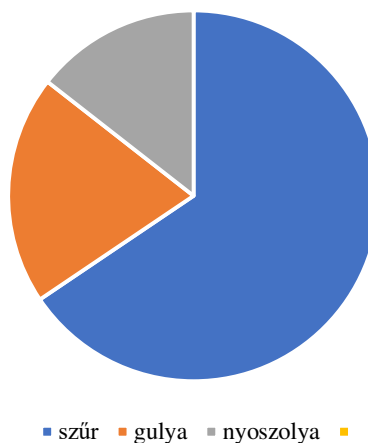
¹⁴⁸ https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3b/Sub%C3%A1s_f%C3%A9rfi_1900.jpg (Letöltés dátuma: 2023. 05. 10.)

¹⁴⁹ <https://pixabay.com/hu/photos/sz%C3%bcrkemarha-gulya-kiskuns%C3%A1g-337207/> (Letöltés dátuma: 2023. 05. 10.)

¹⁵⁰ <https://www.facebook.com/szur.es.szurok/photos/a.817731258407939/1123950234452705/?type=3> (Letöltés dátuma: 2023.05.10.)

5. ábra Beküldött válaszok

A kérdőívek kiértékelése után elmondható, hogy a gyerekek tisztában vannak a néprajzi ismeretek fontosságával és ők is úgy gondolják, hogy fontos ezeket a dolgokat ismerni. Az is nyilvánvalóvá vált, hogy az irodalomórán megjelenő néprajzi ismereteket az általános iskolákban tanuló gyerekek részben ismerik, tudják a régies szavak jelentését, ismerik a régi hagyományos foglalkozásokat, és a tárgyi kultúra egyes elemeit is.

ÖSSZEGZÉS

Dolgozatomban a magyar irodalom órán megjelenő regionális néprajzi ismeretek tanításának lehetőségeivel foglalkoztam. Munkám összesen öt részből épült fel. Az első részben megfogalmaztam a dolgozat fő célját, illetve felállítottam a hipotéziseket. A második részben a szakirodalom részletes áttekintésével foglalkoztam. Itt bemutattam a néprajzi ismerettartalmak oktatásának előzményeit, majd pedig röviden felvázoltam a regionális néprajzi ismeretek oktatásának lehetőségeit.

A következő részben a kárpátaljai irodalomoktatás bemutatására törekedtem, először a tantervek, majd a tankönyvek elemzésének a segítségével. A tantervi bemutatásnál annak érdekében, hogy egy átfogó képet kapjak, a magyarországi tantervek történetét is tanulmányoztam. A kárpátaljai irodalom tankönyvek bemutatásánál javaslatokat tettem arra, hogy egyes irodalmi alkotások feldolgozása során hogyan lehetne a regionális néprajzi ismereteket is bemutatni, alkalmazni. Mivel kérdőívvel is dolgoztam, ezért a negyedik rész azok kiértékelésével foglalkozik.

A dolgozat elején megfogalmazott első hipotézis arra vonatkozott, hogy a kárpátaljai néprajzoktatás integrált módszerei még nincsenek kellőképpen kiaknázva. Ez a feltételezés bebizonyításra került, ugyanis több szakirodalom is megjegyzi, hogy a regionális néprajzi ismeretek oktatása minden tantárgy keretein belül megjelenhetnének, azonban nem fordítunk mégsem olyan nagy figyelmet ennek a jelenlétére.

A második hipotézisem az volt, hogy a hagyományos kultúra integrálásával a magyar irodalom órán fejleszteni lehet a gyerekek szövegértési, szövegalkotási képességeit, ez is bebizonyításra került a szakirodalmi tételek feldolgozása folyamán.

A következő hipotézisben azt feltételeztem, hogy a hagyományos kultúra erősíti a gyerekek lokális identitását. Ez a feltételezés is bebizonyításra került, a kérdőív elemzésénél pedig az is kiderült, hogy a gyerekek is úgy gondolják, hogy a hagyományok ismeretével tudják igazán azt, hogy hová tartoznak, illetve nemcsak a jelent, hanem a múltat is megismerik a hagyományos kultúra által.

A negyedik feltételezésem az volt, hogy a gyerekek a régies szavakat alig vagy részben ismerik. Ezt a felvetést a kérdőívek alapján próbáltam bizonyítani, és az eredmények sokkal pozitívabbak lettek, mint gondoltam, ugyanis a kérdőívben megjelenő régies szavakat a kitöltők nagy százaléka ismerte.

A munka végére a bevezetésben felállított hipotézisek bizonyításra kerültek, dolgozatom elérte a kitűzött célját.

FELHASZNÁLT IRODALOM

1. *A kárpátaljai magyar nyelvű oktatás története.* In.: <https://kmf.uz.ua/hu/hirek/karpataljai-magyar-nyelvu-oktatas-tortenete/> (Letöltés dátuma: 2023. 05. 04.)
2. ANDRÁSFALVY BERTALAN. *A néphagyomány értékei napjaink kultúrájában.* In.: <http://real-eod.mtak.hu/1033/1/15%20Andr%C3%A1sfalvy%20Bertalan.pdf>
3. BAGU BALÁZS. *Anyanyelvi oktatásunk múltja és jelene.* In.: *Közoktatás-1996/1.* (10-11. oldal)
4. BAGU BALÁZS. *Tanterv az óvodák, elemi és általános iskolák számára.* Kárpátaljai Könyvek Sorozat 30., Ungvár, 1993.
5. BAKSA BRIGITTA. *A néprajzi ismeretek oktatásának múltja és jelene.* Budapest, 2009.
6. BAKSA BRIGITTA. *Iskola és néprajz. A hon- és népismeret oktatásának lehetőségei,* 2015.
7. BAKSA BRIGITTA. *Néprajz az iskolában.* Magyar Néprajzi Társaság, Budapest, 2015.
8. BALÁZS GÉZA. *Hon- és népismeret. A magyar nép kultúrája. Tankönyv. 5-6. osztály.* Második, átdolgozott kiadás. Pauz-Westermann Könyvkiadó Kft. Celldömölk-2007.
9. BALOGH MIHÁLY. *Honismeret az alsó fokú tantervekben az Eötvös-féle népiszkolai törvénytől az 1948-as államosításig.* In.: Halász Péter (szerk.) *Honismeret. Hagományátadás. Módszertani segédanyag.* 2010.
10. BALOGHNÉ ZSOLDON JULIANNA. *A néphagyomány az iskolában. A néprajz tanításának módszertana.* Pedellus Tankönyvkiadó, 2002.
11. BARTHA ELEK. *Vallásos képzetek és ismeretek,* Osiris Kiadó, Budapest, 1998.
12. BEREGSZÁSZI ANIKÓ-CSERNICSKÓ ISTVÁN-OROSZ ILDIKÓ. *Nyelv, oktatás, politika.* Kárpátaljai Magyar Tanárképző Főiskola, Beregszász, 2001.
13. BORDÁSNEGYURIS KATALIN. *Innovatív módszerek a népművészet oktatásában, Módszertani útmutató egyetemi hallgatóknak.* In.: Bihari Nagy Éva (szerk.) *Örökség és oktatás,* Debrecen, 2018.

14. CIAVOINÉ LÉTAI ANDREA HAJNALKA: *A népi kultúra az elemi oktatásban.* In: http://epa.niif.hu/03900/03976/00030/pdf/EPA03976_magiszter_2011_02_064-070.pdf
15. DEBRECENI ANIKÓ. *Integrált irodalom (magyar és világirodalom). Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 8. osztálya számára.* Lemberg, „Svit” Kiadó, 2016.
16. DEBRECENI ANIKÓ. *Integrált irodalom (magyar és világirodalom). Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 9. osztálya számára.* Lemberg, „Svit” Kiadó, 2017.
17. DEBRECENI ANIKÓ: *Integrált irodalom (magyar és világirodalom) 5. osztály. Tankönyv az általános középfokú oktatási intézmények számára.* Lemberg, „Svit” Kiadó, 2018.
18. DEBRECENI ANIKÓ: *Integrált irodalom (magyar és világirodalom). Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 6. osztálya számára.* Lemberg, „Svit” Kiadó, 2014.
19. DEBRECENI ANIKÓ: *Integrált irodalom (magyar és világirodalom). Tankönyv az általános oktatási rendszerű tanintézetek 7. osztálya számára.* Lemberg, „Svit” Kiadó, 2017.
20. DÖMÖTÖR TEKLA: *A monda fogalma és meghatározása más epikus műfajokkal,* Osiris Kiadó, Budapest, 1998.
21. ERDÉLYI ZSUZSANNA. *Hegyet hágék, lőtőt lépék.* In.: <https://mek.oszk.hu/05200/05255/html/#1> (Letöltés dátuma: 2023.05.08.)
22. GÁL ADÉL. *A néprajzi ismeretek átadásának lehetőségei a magyar mint idegen nyelvi órákon.* In.: Dóka Mónika-Nádor Orsolya-Szücs Tibor (szerk.) *Hungarológiai évkönyv,* Pécs, 2021.
23. GORTVAY ERZSÉBET: *Irodalom tankönyv az általános iskola oktatási rendszerű tanintézetek 5. osztálya számára,* Svit Kiadó, Lviv, 2005.
24. GÖRÖMBEI ANDRÁS. *Az irodalom szerepe a magyar nemzeti tudat alakításában.* In.: Jankovics József-Nyerges Judit (szerk.) *Kultúra és identitás. Nemzetközi Magyarstudományi Társaság,* Budapest, 2011. (41-60. oldal)
25. GYÖRFFY ISTVÁN. *A néphagyomány és a nemzeti művelődés.* 1939.
26. *Hon és népismeret, néphagyomány az oktató-, nevelőmunkában.* In.: *Iskolakultúra,* VII. évfolyam, 1997/1. 122-123. oldal

27. JUHÁSZ ESZTER-TEPERICS KÁROLY. *Topográfiai ismeretek helye és szerepe a hon- és népismeret oktatásában.* In.: http://real.mtak.hu/144260/1/juhasz_es_teperics.pdf (Letöltés dátuma: 2023. 05. 03.)
28. KELEMEN ELEMÉR. *Tantervpolitika, tantervkészítés a 19-20. században* In. Bajomi Iván (szerk.) *Educatio* (389-404. old.), Szerif Kiadó, Budapest. 1984.
29. KÉSZ BARNABÁS. *A paraszti életmód tükröződése az ugocsai magyarság tárgyi kultúrájában.* Debrecen, 2018.
30. KÉSZ MARGIT. *A hagyományörzés lehetőségei az oktatásban.* In.: Kovácsné Márton Erzsébet (szerk.) *Közoktatás* 2005/1.
31. KÉSZ MARGIT. *A népmeseoktatás lehetőségei Kárpátalján a 21. században.* In.: Gazdag Vilmos-Karmacszi Zoltán-Tóth Enikő (szerk.) *Értékek és kihívások II.*, Autdor-Shark, Ungvár, 2016.
32. KÉSZ MARGIT. *Ruszin-magyar kölcsönhatások és párhuzamok az archaikus/apokrif eredetű szövegekben Kárpátalján.* 2018.
33. KRÍZA ILDIKÓ. *A néprajztáitás gondjairól.* In.: *Iskolakultúra*, 2001/ 6-7. http://real.mtak.hu/61063/1/EPA00011_iskolakultura_2001_0607_045-053.pdf
34. LÁZÁR KATALIN: *A népi játékok felhasználása az ezredvégi oktatásban és nevelésben.* In.: http://kjnt.ro/szovegtar/uploads/tartalmak/KKonyvek_03_1999_PF_szerk_Nepzenei-tanulmanyok_15_LazarK.pdf (Letöltés dátuma: 2023.04.12.)
35. PENCKÓFERNÉ PUNYKÓ MÁRIA. *Tűzoltó nagymadár. Beregújfalusi népmesék és mondák.* Hatodik Síp Alapítvány, 1993.
36. RIGÓ BALÁZS. *Tegnap és ma. Az alsófokú helytörténeti oktatás múltja és jelene.* 2013. In.: <http://www.folyoirat.tortenelemtanitas.hu/2013/4/rigo-balazs-tegnap-es-ma-az-alsofoku-helytorteneti-oktatas-multja-es-jelene-04-01-02/>
37. Dr. SEBESTYÉN GYULA. *Regös-énekek.* Budapest, 1902.
38. SIPOS LAJOS. *Irodalomtanítás a harmadik évezredben.* Krónika Nova Kiadó, 2006.
39. SZEBENYI PÉTER. *Tantervkészítés egykor és most.* In.: Bajomi Iván (szerk.) *Educatio* (345-354. old.), Szerif Kiadó, Budapest, 1984.
40. TARJÁN GÁBOR. *Néprajz az iskolában,* In.: *Iskolakultúra* 1995. [iskolakultura_1995_023_027-033\(1\).pdf](http://real.mtak.hu/144260/1/iskolakultura_1995_023_027-033(1).pdf)

41. UJVÁRY ZOLTÁN. *Népszokás és népköltészet*. Alföldi Nyomda, Debrecen, 1980.
42. ÚJNÉ PETHŐ ZITA. *A hon- és népismeret oktatásának lehetőségei az általános iskolában*. In.: Bihari Nagy Éva (szerk.) *Örökség és oktatás*, Debrecen, 2018.
43. VARGYAS LAJOS: *A magyar népballada és Európa I. kötet*, Zeneműkiadó, Budapest, 1976.
44. VASVÁRI ZOLTÁN. *A néprajzi oktatás-nevelés lehetőségei az általános iskolában*.
45. VOIGHT VILMOS. *Alapismereti bevezetés a néprajz iránt érdeklődő hallgatóknak*. Debrecen, 1989.
- Internetes források:
46. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-magyar-irok-elete-es-munkai-szinnyei-jozsef-7891B/k-8D2C5/kiss-balint-8FA14/>
47. [file:///C:/Users/HP/Downloads/irodalom-tanmenet%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/HP/Downloads/irodalom-tanmenet%20(1).pdf) (Letöltés dátuma: 2023.05.05.)
48. [file:///C:/Users/HP/Downloads/Intehr.kurs.uhorskoyi.ta.zar.lit.5-9-kl.Braun.ta.in.14.07%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/HP/Downloads/Intehr.kurs.uhorskoyi.ta.zar.lit.5-9-kl.Braun.ta.in.14.07%20(1).pdf) (Letöltés dátuma: 2023. 05. 08.)
49. <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Spenot-a-magyar-irodalom-tortenete-1/ii-kotet-a-magyar-irodalom-tortenete-1600-tol-1772-ig-EF9/barokk-kb-1600kb-1772-10EC/a-barokk-irodalom-hoskora-kb-1640-kb-1690-1184/fonemesi-udvari-irodalom-1192/23-zrinyi-miklos-ban-imre-11A4/a-szigeti-veszedelem-11BD/> (Letöltés dátuma: 2023. 05. 08.)
50. <http://mek.niif.hu/02100/02152/html/07/163.html> (Letöltés dátuma: 2023. 05. 08.)
51. <https://mandadb.hu/tetel/629830/Nyoszolya> (Letöltés dátuma:2023. 05. 10.)
52. https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/3b/Sub%C3%A1s_f%C3%A9rfi_1900.jpg (Letöltés dátuma: 2023. 05. 10.)
53. <https://pixabay.com/hu/photos/sz%c3%bcrkemarha-gulya-kiskuns%c3%a1g-337207/> (Letöltés dátuma: 2023. 05. 10.)
54. <https://www.facebook.com/szur.es.szurok/photos/a.817731258407939/1123950234452705/?type=3> (Letöltés dátuma: 2023.05.10.)

РЕЗЮМЕ

У своїй магістерській роботі я торкався можливостей викладання краєзнавчих знань на уроках угорської літератури. Всього моя робота складалася з п'яти частин. У першій частині я сформулював основну мету дипломної роботи та висунув гіпотези. У другій частині я мав справу з детальним оглядом літератури. Тут я представив передумови викладання народознавчих знань, а потім коротко окреслив можливості викладання краєзнавчих знань.

У наступній частині я спробував представити закарпатську літературну освіту, спочатку проаналізувавши навчальні програми, а потім підручники. Під час презентації навчальної програми, щоб отримати повну картину, я також вивчив історію угорських навчальних програм. Презентуючи підручники із закарпатської літератури, я висловлював пропозиції щодо того, як краєзнавчі знання також можна було б представити та застосувати під час опрацювання окремих літературних творів. Оскільки я теж працював з анкетами, четверта частина присвячена їх оцінці.

Перша гіпотеза, сформульована на початку дипломної роботи, стосувалася того, що інтегровані методи навчання народознавства Закарпаття ще недостатньо використані. Це припущення підтверджено, оскільки в ряді фахової літератури зазначається, що викладання краєзнавчих знань могло б з'явитися в рамках усіх предметів, однак ми не приділяємо такої уваги його наявності.

Моя друга гіпотеза полягала в тому, що за допомогою інтеграції традиційної культури на уроках угорської літератури діти можуть покращити розуміння тексту та навички створення тексту, і це також було доведено під час опрацювання літературних елементів.

У наступній гіпотезі я припустив, що традиційна культура зміцнює місцеву ідентичність дітей. Це припущення також було доведено, а аналіз анкети також показав, що діти також вважають, що, знаючи традиції, вони справді знають, куди вони належать, і що вони пізнають не лише сьогодення, але й минуле через традиційну культуру.

Моє четверте припущення полягало в тому, що діти майже або частково знають старі слова. Я намагався довести це на основі анкет, і результати виявилися набагато позитивнішими, ніж я думав, оскільки великий відсоток респондентів знали старі слова, які фігурували в анкеті.

В кінці роботи висунуті у вступі гіпотези були доведені, і моя дипломна робота досягла поставленої мети.

MELLÉKLET

REGIONÁLIS NÉPRAJZI ISMERETEK TANÍTÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI A MAGYAR IRODALOM ÓRÁN

Kedves Kitöltő!

A II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola végzős hallgatója vagyok, magiszteri dolgozatomhoz készítettem az alábbi kérdőívet.

Amennyiben lehetőséged van rá, kérlek segítsd munkámat egy kitöltéssel.

A kitöltés név nélküli, mindössze néhány percet vesz csak igénybe.

Előre is köszönöm!

1. Nem: *

Nő

Férfi

2. Hány éves vagy? *

13

3. Melyik iskolába jársz? *

Nagydobronyi Református Líceum

4. Hányadik osztályba jársz? *

5. osztály
6. osztály
7. osztály
8. osztály
9. osztály

5. Milyen nyelven tanulsz? *

- magyar
- ukrán

6. Mi az anyanyelved? *

- magyar
- ukrán
- egyéb

7. Az óvoda és az elemi osztályok évei alatt milyen népi jellegű foglalkozáson/foglalkozásokon vettél részt? *

Alsó osztályokba néptáncra jártam.

8. Jelenleg részt veszel valamilyen tanórán kívüli foglalkozáson (ami a népi kultúrához kapcsolódik)? *

Igen

Nem

9. Ha az előző kérdésre igennel válaszoltál, akkor milyen foglalkozásokon veszel részt? *

Énekkara

10. Szerinted mi tartozik bele a népi kultúrába? *

Nem tudom

11. Mit tudsz a népmeséről? *

A népmese szájról szájra terjed.

12. Milyen népmesékkal talákoztál eddig irodalomórán? *

Sokfelé népmesékkal talákoztam. Ezek közül az egyik "A Kisgömböc".

13. Milyen népi foglalkozásokkal ismerkedtél meg eddig az irodalmi alkotásokon keresztül? *

A János vitéz, a juhokat való őrizet.

14. Milyen ünnepi szokásokkal talákoztál irodalomórán? *

A májusfa állítása.

15. Petőfi Sándor János vitézében szerinted milyen néprajzi ismeret jelenik meg? *

Különböző osztályokra oszlott fel a nép és mindenhol más szokások voltak.

16. Kinek a költészetében jelenik meg a néprajzi ismerettartalom? Írj konkrét példákat! *

Győrffy Istvánnal 1939-ben A néphagyomány és a nemzeti művelődés címen megjelent emlékiratát, melyben összefoglalta a néphagyomány átörökítésének általa követendőnek ítélt programját.

17. Az irodalomórákon ki szoktatok téni a néprajzi jellegű témákra(bizonyos népi foglalkozások magyarázata, ünnephez kapcsolódó szokások, stb.)? *

igen

nem

18. Szerinted miért fontos ismerni a hagyományainkat? *

Hogy tudjuk, hogy éltek az őseink.

19. Mit nevezünk pitvarnak? *

Udvar

20. Mit jelent a következő kifejezés: OLVASSA A NYÁJAT ? *

Számolja a nyáját.

21. Mit jelent a következő kifejezés: MEGERED A NYELVE ? *

Azt jelenti, hogy sokat beszél, vagy többet beszél mint az eddigiekben.

22. Mi látható az alábbi képen? *

nyoszolya

szűr

gulya

23. Milyen ruhadarab látható az alábbi képen? Jelöld a helyes választ! *

- gulya
- suba
- szablya

24. Mi látható az alábbi képen? *

- nyoszolya
- szűr
- gulya

25. Mi látható az alábbi képen? *

- nyoszolya
- szűr
- gulya

Ezt a tartalmat nem a Google hozta létre, és nem is hagyta azt jóvá.

Ім'я користувача:
Аніко Чурман

ID перевірки:
1015143688

Дата перевірки:
18.05.2023 23:32:17 CEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
25.05.2023 01:24:34 CEST

ID користувача:
100011754

Назва документа: Kökörcsényi Fruzsina_Magiszteri dolgozat_2023

Кількість сторінок: 69 Кількість слів: 17591 Кількість символів: 130035 Розмір файлу: 2.21 MB ID файлу: 1014824602

10.1% Схожість

Найбільша схожість: 1.19% з Інтернет-джерелом (<http://www.vjrktf.hu/carus/honisme/ho010424.htm>)

9.8% Джерела з Інтернету 583 Сторінка 71

2.85% Джерела з Бібліотеки 137 Сторінка 76

1.23% Цитат

Цитати 6 Сторінка 77

Не знайдено жодних посилань

0% Вилучень

Немає вилучених джерел

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи 1